

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Evidenčné číslo: 105002/B/2020/421000077411

**VZŤAHY RUSKA S EURÓPSKOU ÚNIOU ZA VLÁDY
V. V. PUTINA
Bakalárska práca**

2020

Andrea Ďalogová

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

VZŤAHY RUSKA S EURÓPSKOU ÚNIOU ZA VLÁDY

V.V. PUTINA

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor: Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov
a hospodárskej diplomacie
Vedúci záverečnej práce: ONDRIAS, Juraj, Mgr., PhD.

Bratislava 2020

Andrea Ďalogová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Bratislava 2020

Andrea Ďalogová

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela poďakovať vedúcemu bakalárskej práce Mgr. Jurajovi Ondriašovi, PhD. za jeho cenné rady a odbornú pomoc pri písaní bakalárskej práce.

Abstrakt

ĎALOGOVÁ, Andrea: *Vzťahy Ruska s Európskou úniou za vlády V.V. Putina*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných vzťahov. – Vedúci záverečnej práce: ONDRIAŠ, Juraj, Mgr., PhD. Bratislava, FMV, 2020, 60 s.

Cieľom bakalárskej práce je objasniť určité oblasti spolupráce Ruskej federácie a Európskej únie od roku 2000 a konflikty, ktoré naopak spoluprácu brzdili, v období, kedy bol prezidentom Vladimír Putin. Práca je rozdelená do troch kapitol. Obsahuje jednu tabuľku a štyri grafy. Pre lepšie pochopenie ruskej zahraničnej politiky je prvá kapitola venovaná analýze bezpečnostnej, politickej, zahraničnej a ekonomickej situácie v Ruskej federácii. V ďalšej kapitole charakterizujeme určité oblasti spolupráce medzi Ruskou federáciou a Európskou úniou – politické, bezpečnostné vzťahy, vzájomný obchod a energetiku. Ďalej práca pokračuje charakteristikou niektorých konfliktov, ktoré spoluprácu brzdili. Výsledkom riešenia danej problematiky je zistenie, že aj napriek sankciám, uvalených Európskou úniou na Rusko a následnými recipročnými opatreniami medzi aktérmi pokračuje pomerne rozsiahla spolupráca najmä v oblasti energetiky. Avšak prestavba ich vzťahu bude vyžadovať veľa trpezlivosti a času.

Kľúčové slová: Ruská federácia, Európska únia, Vladimír Putin

Abstract

ĎALOGOVÁ, Andrea: *Relations between Russia and European union during the rule of V.V. Putin.* - University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Relations - Thesis supervisor: ONDRIAŠ, Juraj, Mgr., PhD. Bratislava, FMV, 2020, 60 s.

The aim of the bachelor thesis is to clarify certain areas of cooperation between the Russian Federation and the European Union since 2000 and the conflicts that hampered cooperation in the period when Vladimir Putin was president. The work is divided into three chapters. It contains one table and four graphs. For a better understanding of Russian foreign policy, the first chapter is devoted to the analysis of the security, political, foreign and economic situation in the Russian Federation. In the next chapter we characterize certain areas of cooperation between the Russian Federation and the European Union - political, security relations, mutual trade and energy. Furthermore, the work continues with the characteristics of some conflicts that hampered cooperation. The result of addressing this issue is the finding that despite the sanctions imposed by the European Union on Russia and subsequent reciprocal measures between the actors, relatively extensive cooperation continues, especially in the field of energy. However, rebuilding their relationship will take a lot of patience and time.

Keywords: Russian Federation, European Union, Vladimir Putin

Obsah

ZOZNAM POUŽITÝCH GRAFOV A TABULIEK	8
ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK	9
ÚVOD.....	10
1 SITUÁCIA V RUSKEJ FEDERÁCII	12
1.1 POLITICKÁ SITUÁCIA V RUSKEJ FEDERÁCIÍ PO ROKU 2000	12
1.1.1 <i>Koncepcia národnej bezpečnosti</i>	<i>14</i>
1.1.2 <i>Zahranično-politická koncepcia Ruskej federácie.....</i>	<i>15</i>
1.1.3 <i>Záujmy ruskej zahraničnej politiky.....</i>	<i>17</i>
1.1.4 <i>Nástroje ruskej zahraničnej politiky</i>	<i>19</i>
1.2 EKONOMICKÁ SITUÁCIA.....	21
2 CIELE A METODOLÓGIA PRÁCE	24
3 VÝVOJ VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV	25
3.1 POLITICKÁ SPOLUPRÁCA RUSKEJ FEDERÁCIE A EURÓPSKEJ ÚNIE	25
3.2 VZÁJOMNÝ OBCHOD	28
3.3 BEZPEČNOSTNÁ SPOLUPRÁCA.....	31
3.4 ENERGETICKÁ SPOLUPRÁCA	34
3.5 VZÁJOMNÉ KONFLIKTY	38
3.5.1 <i>Východné rozšírenie.....</i>	<i>39</i>
3.5.2 <i>Energetická kríza</i>	<i>40</i>
3.5.3 <i>Ukrajinská kríza.....</i>	<i>43</i>
ZÁVER.....	48
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	53

Zoznam použitých grafov a tabuliek

<i>Tabuľka č. 1</i>	HDP, miera inflácie, miera nezamestnanosti, štátny dlh RF 1998-2019.....	21
<i>Graf č. 1</i>	Vývoj hrubého domáceho produktu RF 1991-2019	22
<i>Graf č. 2</i>	Vývoj vzájomného obchodu RF s EÚ 2000-2019.....	29
<i>Graf č. 3</i>	Import zemného plynu do Európskej únie 2019 v %	36
<i>Graf č. 4</i>	Import ropy do Európskej únie 2019 v %.....	36

Zoznam použitých skratiek

EAEÚ	Eurázijská ekonomická únia
EBOP	Európska bezpečnostná a obranná politika
EHS	Európske hospodárske spoločenstvo
EURATOM	Európske združenie pre atómovú energiu
ESUO	Európske združenie uhlia a ocele
EÚ	Európska únia
HDP	Hrubý domáci produkt
NATO	Organizácia Severoatlantickej zmluvy
OBSE	Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
OSN	Organizácia spojených národov
RF	Ruská federácia
RUB	Ruský rubel'
SNŠ	Spoločenstvo nezávislých štátov
SZBP	Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika
USA	Spojené štáty americké
USD	Americký dolár
WTO	Svetová obchodná organizácia
ZSSR	Zväz sovietskych socialistických republík

ÚVOD

Globálny poriadok je neoddeliteľne spojený s otázkami globálneho riadenia a regulácie, ako aj s úlohou a miestom každého veľkého štátu a jeho spojencov v týchto procesoch. V skutočnosti nie je veľa krajín, ktoré sa v zásade usilujú o významný podiel na mechanizmoch globálnej regulácie. Hlavným cieľom väčšiny krajín je etablovať sa ako vplyvní regionálni aktéri. Len veľmi málo krajín má túžbu a zdroje na to, aby sa usilovali o miesto v kategórii tých subjektov medzinárodných vzťahov, ktoré majú nadregionálne záujmy a primerané zdroje na ich podporu. V minulosti boli na vrchole globálneho vplyvu dve supervelmoci, Spojené štáty americké a Sovietsky zväz. Disponovali neprekonateľnou schopnosťou premietat' svoj vplyv takmer v ktoromkoľvek kraji sveta a náchylnosť na takúto projekciu sily bola obmedzená najmä vzájomným odstrašovaním. Po rozpade sovietskeho impéria však Rusko prestalo byť považované za supervelmoc a svetového hegemóna. Na začiatku 21. storočia sa vyvíjalo ako autonómne medziregionálne centrum vplyvu s prvkami globálnej supervelmoci.

Bakalárska práca sa zaoberá vzťahmi medzi Ruskou federáciou a Európskou úniou z pohľadu RF. Jedným z dôvodov voľby tejto témy je aktuálnosť a atraktívnosť vzhľadom k dynamicky sa meniacej a ťažko predvídateľnej zahraničnej politike Ruska a jeho vzťahov s Európskou úniou. Ruská federácia a Európska únia sú významní medzinárodní aktéri, ktorých vzťahy výrazne ovplyvňujú medzinárodnú politiku. Z tohto dôvodu je dôležité analyzovať ich súčasnú situáciu. Cieľom bakalárskej práce je charakterizovať najdôležitejšie aspekty spolupráce a konfliktov Ruskej federácie a Európskej únie od roku 2000 v období, kedy bol prezidentom Vladimír Putin.

Jednou z ciest, ako hlbšie pochopiť málo predvídateľnú ruskú zahraničnú politiku je práve pochopenie ich vnútropolitických súvislostí, ktorým sa budeme venovať v prvej kapitole. Ďalej sa budeme venovať ekonomickým zmenám v krajine a zmenám v zahraničnej politike po nástupe Vladimíra Putina.

V druhej kapitole sa budeme venovať cieľom bakalárskej práce a metodike, ktorá bola použitá pri písaní.

V tretej kapitole sa venujeme vývoju skúmaného vzťahu. Kapitola je rozdelená na päť častí, kde konkrétne opisujeme štyri najvýznamnejších oblastí spolupráce. Pre správne pochopenie významu partnerstva s EÚ si priblížime prioritné oblasti kooperácie týkajúce sa energetiky, ekonomicko-obchodných vzťahov, bezpečnostnej a politickej spolupráce. Každú z oblastí charakterizujeme, objasníme jej význam a zanalyzujeme jej vývoj. Na

konci tretej kapitoly sa zameriame na konflikty, ktoré výrazným spôsobom ovplyvnili skúmaný vzťah.

1 SITUÁCIA V RUSKEJ FEDERÁCII

Vnútoraná a zahraničná politika Ruskej federácie boli a sú od svojho počiatku rovnako ako politiky ostatných aktérov ovplyvňované faktormi rôznej povahy a rôznej intenzity. Na formovaní ruskej zahraničnej politiky mali v posledných desaťročiach vplyv faktory vnútornej povahy ako kultúra, ekonomika, ale aj demografia, vládna stratégia či vplyv politických elít a faktory vonkajšej povahy, ktorými boli napríklad uzatvorené medzinárodné zmluvy a z nich vyplývajúce záväzky, či zmeny v štruktúre mocenskej rovnováhy v medzinárodnom prostredí.

Pre účely analýzy skúmaného vzťahu a charakteristiky určitých oblastí spolupráce v nasledujúcej časti práce analyzujeme politickú, bezpečnostnú, zahraničnú a ekonomickú situáciu RF po roku 2000.

1.1 Politická situácia v Ruskej federácii po roku 2000

Po rozpade Zväzu sovietskych socialistických republík bol v roku 1991 zvolený za prezidenta Boris Jeľcin. Po jeho rezignácii z postu hlavy štátu 31. decembra 1999 sa stal Vladimír Putin až do prezidentských volieb úradujúcim prezidentom. V prezidentských voľbách vyhral a od 26. marca 2000 do marca 2008 sa stal prezidentom RF na prvé dve volebné obdobia. Ruskými médiami bol propagovaný ako prezident novej generácie, ktorý má progresívny prístup v politike. Znakom progresívneho prístupu bola aj snaha o zlepšenie vzťahov a užšej kooperácie s EÚ aj USA.¹

Ako nový prezident Ruskej federácie ponúkal ruským občanom svoj imidž silného vodcu, ktorý bude v krajine vládnuť pevnou rukou, suverénne zakročí proti oligarchom, vyvedie spoločnosť a krajinu z hospodárskej a politickej krízy a chaosu a zároveň RF transformuje do silnej pozície v akej sa nachádzala pred rozpadom Sovietskeho zväzu.²

Vnútoraná a zahraničná politika sa tak pod vedením Vladimíra Putina začala transformovať. V roku 2000 sa stanovila nová Koncepcia zahraničnej politiky, Národno-bezpečnostná koncepcia a nová Vojenská doktrína.³ Po nástupe Vladimíra Putina bola prvoradou úlohou normalizácia ruskej zahraničnej politiky.⁴ Najviditeľnejšiu zmenu, ktorú Vladimír Putin priniesol do zahraničnej politiky Ruska, bola podľa amerického

¹ LEICHTOVÁ, Magdalena. Pod maskou medveďa: neporozumenie vo vzťahoch Ruska a Západu po skončení studenej vojny. Brno: Václav Klemm, 2010. s. 154. ISBN: 978-80-904083-4-0.

² LEICHTOVÁ, Magdalena. Pod maskou medveďa: neporozumenie vo vzťahoch Ruska a Západu po skončení studenej vojny. Brno: Václav Klemm, 2010. s. 155. ISBN: 978-80-904083-4-0.

³ PEZL, Karel. Koncepcia národnej bezpečnosti Ruskej federácie a jej vojenská doktrína. Medzinárodné vzťahy, 09.06.2016. 220. [online]. [cit. 11.3.2020]. Dostupné na: <https://mv.iir.cz/article/view/1257/130>

⁴ SAKWA, Richard. New Cold War or Twenty Years Crisis? Russia and International Politics. International Affairs: Oxford University Press, 2008. s. 243. [online]. [citované 11.01.2020]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/25144764>

politológa Roberta Donaldsona, zvýšená úroveň prezidentského aktivizmu. Vo svojom prvom roku vykonal dve desiatky zahraničných ciest, ktoré boli najmä do bývalých sovietskych štátov. Navyše väčšina z týchto ciest bola spojená s hľadaním riešení naliehavých ekonomických alebo bezpečnostných problémov Ruska.⁵

Ako povedal ruský profesor Andrej Tsygankov, s príchodom Vladimíra Putina a najmä po teroristických útokoch na Spojené štáty v septembri 2001, sa ruská zahraničná politika vydala novým smerom. Zmeny medzinárodných i domácich podmienok pridali na význam novú identitu, ktorá pomohla formulovať novú víziu národného záujmu Ruska.⁶ Nástup k moci Vladimíra Putina priniesol aj zásadnú zmenu zahranično-politického kurzu. Základnými črtami novej politiky boli pragmatizmus, predvídateľnosť a dôslednosť.

Putinov pragmatizmus znamenal tiež ekonomizáciu vonkajšej politiky. Koncepcia zahraničnej politiky zdôrazňovala, že vonkajšie vzťahy krajiny musia byť podriadené vnútorným hospodárskym záujmom. Cieľom Putina bol rozvoj národného hospodárstva a modernizácie ruskej ekonomiky prostredníctvom integrácie Ruska do globálneho ekonomického systému. Prioritou bol vstup do Svetovej obchodnej organizácie. Rusko sa zúčastňovalo rokovaní v rámci Skupiny ôsmich najvyspelejších krajín sveta a malo záujem na zintenzívnení spolupráce.

Putin opustil nerealistické videnie sveta, založené na ideologickom poňatí roly Ruska vo svete. Bol si vedomý rozporu medzi ambíciami Ruska zohrávať rozhodujúcu úlohu vo svetovej politike a skutočnými možnosťami krajiny a prichádzal s novým realizmom.⁷ Podľa profesora Richarda Sakwy sa Vladimír Putin počas nového realizmu snažil vytvoriť politiku, ktorá presadzovala národné záujmy Ruska pri integrácii do svetovej komunity. Nový realizmus neznamenal zanechanie aspirácií na globálny vplyv, ale predstavoval snahu o oveľa viac vedomý pokus prispôsobenia prostriedkov k dosiahnutiu daných ambícií. Nový realizmus sa nevzdáva pojmu Ruska ako veľmoci, ale zmenila sa definícia toho, čo znamená byť veľmoc, rovnako ako spôsob, ako sa má veľmoc správať.⁸ Ruský náhľad na vlastné záujmy v zahraničnej politike sa od rozpadu Sovietskeho zväzu zásadne zmenil. Putinov režim je oveľa asertívnejší,⁹ najmä počas

⁵ DONALDSON, Robert – NADKARNI, Vidya - NOGEE, Joseph. 2014. The Foreign policy of Russia: Changing systems, enduring interests. 5. vyd. New York: Routledge, 2015. s. 343. ISBN 978-07-65642-01-1.

⁶ TSYGANKOV, Andrei. From International Institutionalism to Revolutionary Expansionism: The Foreign Policy Discourse of Contemporary Russia. Vol. 41. Wiley: Oxford University Press, 1997. s. 135. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/222669?seq=1> 41 (1): 247-268.

⁷ KUCHYŇKOVÁ, Petra - ŠMÍD, Tomáš. Rusko ako geopolitický aktér v post-sovietskom priestore. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 240. ISBN 978-80-210-4171-4.

⁸ SAKWA, Richard. New Cold War or Twenty Years Crisis? Russia and International Politics. International Affairs: Oxford University Press, 2008. s. 243. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/25144764>

⁹ SMITH, Raymond. Understanding Russian Foreign Policy Today. Afsa. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: <http://www.afsa.org/understanding-russian-foreign-policy-today>

posledných rokov pri presadzovaní záujmov Ruska, než bol režim Borisa Jelčina po celé deväťdesiate roky.

1.1.1 Koncepcia národnej bezpečnosti

Prvý oficiálny dokument, podpísaný novým ruským prezidentom, dávajúci jasné obrisy novej zahraničnej politiky Ruska, bola Koncepcia národnej bezpečnosti Ruskej federácie. Koncepcia národnej bezpečnosti bola schválená 17. decembra 1999 a novelizovaná prezidentským dekrétom 10. januára 2000. Predstavuje systém názorov na zabezpečenie bezpečnosti jednotlivcov, spoločnosti a štátu, pred vonkajšími a vnútornými hrozbami vo všetkých sférach života v Ruskej federácii. V koncepcii boli sformulované kľúčové smery politiky Ruskej federácie a vplývala aj na smerovanie zahraničnej politiky. Národná bezpečnosť RF sa interpretuje ako bezpečnosť jej mnohonárodnostných občanov, ako nositeľa suverenity a jediného zdroja moci v RF.¹⁰

V prvej časti sa koncepcia zameriava na postavenie Ruskej federácie v medzinárodnom spoločenstve. Konštatuje, že hoci bipolárne usporiadanie sveta skončilo, medzinárodná politika je charakteristická dvoma protichodnými tendenciami. Prvou tendenciou je posilňovanie mnohostranných mechanizmov globálneho vládnutia. Druhou tendenciou je snaha západných štátov na čele so Spojenými štátmi vybudovať systém medzinárodných vzťahov, v ktorom budú západné krajiny dominovať a budú činiť unilaterálne rozhodnutia pri riešení medzinárodných politických otázok. Podľa koncepcie malo Rusko v úmysle spolupracovať s medzinárodnými partnermi, vrátane Európskej únie, na nasledujúcich otázkach: boj proti organizovanému zločinu, boj s medzinárodným terorizmom, riešenie regionálnych konfliktov, ekologických problémov a zaistenie jadrovej bezpečnosti.¹¹

V druhej časti sa koncepcia venuje hlavne vnútorným, štátnym záujmom RF. Ruský kľúčový národný záujem je definovaný potrebou upevnenia vlastnej suverenity a posilnenia pozície ako jedného z centier multipolárneho sveta. Tento cieľ možno dosiahnuť prostredníctvom udržiavania vzájomne výhodných vzťahov so všetkými krajinami sveta, najmä však s členskými krajinami Spoločenstva nezávislých štátov. Rovnako sa dotýkala zachovania ústavných práv a slobôd, stability, bezpečnosti, upevnenia demokracie a zvyšovania kvality života svojich občanov. Zachytávala aj

¹⁰ The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. National security concept of the Russian Federation. [online]. [citované 11.01.2020]. Dostupné na: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/589768

¹¹ KUŽMITCHEVA, L. Russia and European Security and Defence Policy: „Strategic Partnership,?“. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4053/5270>

potrebu zachovávanía mieru a podporu riešenia konfliktov pod záštitou Organizácie spojených národov.¹²

Národná bezpečnostná koncepcia definuje tiež niekoľko hlavných národných hrozieb Ruska, medzi ktorými sú nebezpečenstvo oslabenia ruského politického, ekonomického a vojenského vplyvu vo svete, ďalej posilnenie vojensko-politických blokov Severoatlantickej aliancie a jeho rozšírenie východným smerom, oslabenie integračného procesu v rámci SNŠ a hrozba vypuknutia ozbrojených konfliktov na ruských hraniciach a vonkajších hraniciach SNŠ.¹³

Za najdôležitejší bod počas vlády Vladimíra Putina možno označiť presadzovanie záujmov RF – t.j. *„kombinácia vyvážených záujmov jednotlivca, spoločnosti a štátu v ekonomickej, vnútroštátnej, sociálnej, medzinárodnej, vojenskej, informačnej, pohraničnej, ekologickej a inej sfére.“*¹⁴

1.1.2 Zahranično-politická koncepcia Ruskej federácie

Koncepcia zahraničnej politiky RF je oficiálny dokument, v ktorom je obsiahnuté smerovanie zahraničnej politiky. Prvý z týchto dokumentov bol vydaný na prelome rokov 1992-1993. Tento dokument vo svojom obsahu odráža zrútenie bipolárnej štruktúry. Hlavnými témami sú tvrdenia, že Rusko je demokratickou krajinou, ktorá musí byť súčasťou medzinárodného systému.¹⁵ Koncepcia ruskej zahraničnej politiky, prijatá v roku 1993, kvôli vývoju na medzinárodnej politickej scéne prestala reflektovať aktuálne výzvy, ktorým muselo Rusko čeliť na začiatku 21. storočia. Z tohto dôvodu bolo nutné prijať nový dokument, ktorý by tieto výzvy zahŕňal.

Dňa 28. júla 2000 bola prezidentom RF, Vladimírom Putinom, podpísaná nová Koncepcia ruskej zahraničnej politiky, ktorá mala byť súhrnom postojov a oblastí záujmov, na ktoré by sa mala ruská zahraničná politika zamerať v ďalších rokoch. Účelom koncepcie bolo zabezpečenie bezpečnosti štátu a posilnenie vplyvu RF ako mocnosti vo svete, prehĺbenie alebo vytvorenie dobrých vzťahov so susednými štátmi, popularizovanie ruského jazyka a národnej kultúry Ruska vo svete, ochránenie práv

¹² KREJČI, O. - KOPER, J. - VLČEK, D. 2011. Contemporary geostrategic and geopolitical networks in Europe and Russia. Banská Bystrica. Fakulta politických a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 2011. s. 54. ISBN: 978-80-557-0288-9.

¹³ The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. National security concept of the Russian Federation. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/589768

¹⁴ The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. National security concept of the Russian Federation. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/589768

¹⁵ The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. National security concept of the Russian Federation. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: http://www.ng.ru/world/2000-07-11/1_1_concept.html

a záujmov občanov Ruskej federácie, vytvorenie priaznivých podmienok pre rozvoj ruskej ekonomiky, zvýšenie životnej úrovni obyvateľstva a prehlbenie demokratickej transformácie na základe posilnenia ústavného poriadku a dodržiavania individuálnych práv a slobôd.¹⁶ Ako priorita bola označená spolupráca s EÚ a NATO.¹⁷ Oblasť záujmu ruskej zahraničnej politiky v nasledujúcich rokoch bolo Spoločenstvo nezávislých štátov. Zaistenie zhody medzi týmito štátmi a Ruskom, malo prebehnúť na základe multilaterálnej a bilaterálnej spolupráce. Dôraz bol kladený tiež na rozvoji dobrých susedských vzťahov a tvorbe strategického partnerstva so všetkými členskými štátmi SNŠ. Praktické vzťahy s členskými štátmi mali byť zostavené s ohľadom na vzájomnú ochotu k spolupráci a pripravenosti vziať do úvahy záujmy Ruskej federácie.¹⁸

Po svojom zvolení, tretím prezidentom Ruskej federácie v marci 2008 sa Dmitrij Medvedev vyjadril v zmysle, že využije všetky legálne prostriedky na ochranu ruských záujmov a že sa bude držať zahraničnopolitickej línie, ktorú nastavil jeho predchodca Vladimir Putin.¹⁹ Aj napriek tomu, však bola prijatá nová koncepcia Ruskej zahraničnej politiky, ktorá mala doplniť a rozvinúť ustanovenia koncepcie schválenej prezidentom Putinom v roku 2000.²⁰ Táto nová koncepcia bola prijatá 12. júla 2008²¹ a z jej obsahu je zrejmé, že Rusko si je oveľa istejšie svojím postavením na medzinárodnej scéne a že našlo ustálenejšiu zahranično-politickú koncepciu, ktorou by sa malo riadiť. Opäť je tu zdôraznená túžba Ruska po posilnení multilateralizmu v medzinárodných vzťahoch a ruská zahraničná politika je, rovnako ako v predchádzajúcej koncepcii z roku 2000, označená za otvorenú, predvídateľnú a pragmatickú, určenú ruskými národnými záujmami. Spomenutý je dôraz na budovanie vzťahov s EÚ, aj keď skôr formou bilaterálnych rokovaní so štátmi.²² Napriek tomu sa po Medvedevom nástupe do funkcie vzťahy so Západom zhoršili, čo bolo spôsobené najmä postupom Ruska vo vojne s Gruzínskom.

Za 3. mandátu Vladimíra Putina bola prijatá nová Koncepcia zahraničnej politiky RF v roku 2013. Z veľkej časti nadväzovala na koncepciu z roku 2008 a reflektovala vtedajšie problémy medzinárodných vzťahov. Zmieňuje napríklad hospodársku krízu,

¹⁶ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: http://www.ng.ru/world/20000711/1_1_concept.html

¹⁷ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie v rokoch 1993, 2000, 2008 – porovnávací analýza. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: <https://articlekz.com/article/7879>

¹⁸ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: <http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

¹⁹ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: <http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

²⁰ Koncepcia ruskej zahraničnej politiky z roku 2008 <http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272bfa34209743256c630042d1aa/cef95560654d4ca5c32574960036cddb?OpenDocument>.

²¹ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 02.02.2020]. Dostupné na: <http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272bfa34209743256c630042d1aa/cef95560654d4ca5c32574960036cddb?OpenDocument>.

²² Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 02.02.2020]. Dostupné na: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>

ktorá dávala Rusku právo na zavádzanie vlastných obchodných opatrení na ochranu ekonomiky, či hrozbu globálneho terorizmu, ktorá Rusku dávala právomoc zasiahnuť, ak bude ohrozené. Zdôraznené je opäť suverénne postavenie Ruska v multilaterálnom svetovom poriadku. Za najdôležitejšiu sféru vplyvu boli opäť označené štátmi SNŠ. Ako v predchádzajúcich koncepciách sa neodkláňala od EÚ a naďalej stála o budovanie ekonomických a bezpečnostných väzieb.²³ Tretie Putinovo prezidentské obdobie malo v zahraničnej politike podľa mnohých silnejšiu domácu základňu ako v rokoch 2000-2008. Zahraničná politika sa do značnej miery posunula k otázke suverenity a v Rusku zjavne hrala výraznú konsolidačnú rolu.²⁴

V novembri roku 2016 podpísal prezident Vladimir Putin novú Koncepciu ruskej zahraničnej politiky. V tomto dokumente Rusko vyjadruje svoje aspirácie na dosiahnutie aktívnej politiky na poli medzinárodnej bezpečnosti. Jedným z nástrojov zahraničnej politiky RF bude hľadanie príležitostí pre spoluprácu s administratívou nového amerického prezidenta. Koncepcia tiež konštatuje, že vzťahy s EÚ budú redukované len na ekonomickú spoluprácu, zatiaľ čo väčšia pozornosť sa bude venovať rozvoju politických a ekonomických vzťahov s ázijskými štátmi. Ruské authority zdôvodňujú revíziu dokumentu, potrebou upraviť najdôležitejšie pokyny tak, aby odrážali meniacu sa medzinárodnú situáciu.²⁵

1.1.3 *Záujmy ruskej zahraničnej politiky*

Na základe existujúcich dát týkajúcich sa ruskej zahraničnej politiky, politológ Andrew Radin identifikoval päť hlavných záujmov, ktoré sú základom ruského myslenia, politiky a správania sa od konca studenej vojny. Tieto záujmy sa navzájom nevyklučujú. Skôr zdôrazňujú niektoré kľúčové body, ktoré ponúkajú významný náhľad na vysvetlenie ruského správania. Tieto záujmy kladú dôraz na cieľ Ruska zachovať vlastné prežitie, prosperitu a dominantné postavenie v rámci svojho regiónu a súčasne prehĺbovať prepojenie so Západom.²⁶

Prvým z nich je ochrana štátu a režimu. Ruská zahraničná politika je silne ovplyvnená vnímaním hrozieb a zraniteľnosti. Toto vnímanie môže zahŕňať pretrvávajúce obavy z vonkajšieho ohrozenia, podporované zahraničnými stranami.

²³ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>

²⁴ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: <https://www.rusemb.org.uk/in1/>

²⁵ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: https://www.pism.pl/files/?id_plik=22687

²⁶ RADIN, Andrew. Russian Views of the International Order. California: RAND Corporation, 2017. s. 124. ISBN: 978-0-8330-9727-9. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html

Druhým záujmom je vplyv v blízkom zahraničí. Rusí vodcovia dôsledne formulovali a formujú politiku udržania úzkych vzťahov a vplyvu v susednej oblasti Ruska.

Tretím záujmom je vízia Ruska ako veľmoci. Ruská federácia sa dôsledne označuje za veľmoc. Táto vízia prinajmenšom zahŕňa túžbu podieľať sa na rozhodovaní v globálnych otázkach.

Štvrtým záujmom je nezasahovanie do domácich záležitostí. Rusí lídri často trvajú na tom, že nezasahovanie je kľúčovým princípom globálnej správy a medzinárodných záležitostí.²⁷ V kontexte zahraničnej politiky tento cieľ vedie k dôrazu na obnovenie medzinárodnej ruskej prestíže a na odstránení vplyvov, ktoré mali západné krajiny v Rusku od kolapsu Sovietskeho zväzu. Ruská zahraničná politika sa sústreďuje na právo Moskvy obmedzovať vplyv medzinárodného práva, globálnych ekonomických orgánov a svetovej verejnosti na domácu politiku Ruska.²⁸ Rusí lídri a analytici v súčasnosti vyjadrujú názor, že poriadok pod vedením USA sa rozširuje s cieľom zahrnúť celý svet, čím ohrozuje bezpečnosť Ruska a jeho susedov a podkopáva ruský vplyv v jeho blízkom zahraničí. Aktivita, o ktorých Západ tvrdí, že prinesú slobodu a demokraciu, ako je západná vojenská intervencia a podpora občianskej spoločnosti, namiesto toho stále viac ohrozujú ruskú bezpečnosť a jej životne dôležité záujmy.²⁹

Posledným záujmom je politická a hospodárska spolupráca, v ktorej bude Rusko partnerom rovným ostatným veľmociam. Od konca studenej vojny Rusko často hľadálo väčšie partnerstvo a spoluprácu so Západom. Niekedy nie je jasné, aké krajiny alebo subjekty považuje Rusko za rovnocenné, ale prinajmenšom sa Rusko usiluje o čo najväčšie uznanie, status a autoritu v akomkoľvek kooperačnom vzťahu.³⁰ Ruská zahraničná politika je v mnohých ohľadoch zhodná s ruskou domácou politikou, a to ako v evidentnej túžbe po kontrole a stabilite, tak v zameraní na suverenity.³¹ Andrew Radin tvrdí, že existuje mnoho ďalších dôležitých myšlienok v ruskom politickom diskurze, ako je dlhodobá ruská viera v dôležitosť mocenskej politiky, vnímanie potreby dobehnúť svojich súperov,

²⁷ RADIN, Andrew. Russian Views of the International Order. California: RAND Corporation, 2017. s. 124. ISBN: 978-0-8330-9727-9. [online] [citované 11.01.2020]. Dostupné na: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html

²⁸ CRANE, Keith – OLIKER, Olga - YUSUPOV, Catherine. Russian Foreign Policy. Sources and Implications. New York: RAND Corporation, 2009. s. 220. ISBN 978-0-8330-4607-9. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG768.html>

²⁹ RADIN, Andrew. Russian Views of the International Order. California: RAND Corporation, 2017. s. 124. ISBN: 978-0-8330-9727-9. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html

³⁰ RADIN, Andrew. Russian Views of the International Order. California: RAND Corporation, 2017. s. 124. ISBN: 978-0-8330-9727-9. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html

³¹ CRANE, Keith – OLIKER, Olga - YUSUPOV, Catherine. Russian Foreign Policy. Sources and Implications. New York: RAND Corporation, 2009. s. 220. ISBN 978-0-8330-4607-9. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG768.html>

presvedčenie, že vojenská moc je vždy tá rozhodujúca a viera, že Rusko je obhajca konzervatívnych hodnôt.³²

Vývoj hlavných ruských záujmov v zahraničnej politike môžeme zhrnúť nasledovne: od snahy obnoviť veľmocenské postavenie v medzinárodnom prostredí, cez spoluprácu s medzinárodným spoločenstvom ako rovnocenný partner až po ochranu štátu a režimu s dôrazom na nezasahovanie do vnútorných záležitostí ruského štátu.

1.1.4 *Nástroje ruskej zahraničnej politiky*

Po definovaní priorít zahraničnej politiky, prichádza na rad strategická fáza vhodného výberu najúčinnějších nástrojov, ktoré má zahraničná politika na presadzovanie národných cieľov k dispozícii.

Nástroje zahraničnej politiky delíme všeobecne na:

1. vojenské
2. politické resp. diplomatické nástroje
3. nástroje ekonomické.³³

J. S. Nye, ako významný teoretik medzinárodných vzťahov analyzuje mocenskú problematiku komplexne. Ako jeden z prvých vedcov začal hovoriť o signifikantnej zmene vo využívaní zdrojov moci, teda postupnému presúvaniu dôrazu z vojenskej zložky, geografie, zásobám prírodných zdrojov, smerom k faktorom celkom novým, ako sú technológie, vzdelávanie, kultúra či ekonomický rast. Nye vo svojich úvahách týkajúcich sa moci od počiatku operoval s dvoma typmi moci - tvrdá a mäkká.

Medzi tvrdé nástroje sa dá zaradiť nátlaková diplomacia, politika zastrašovania, či reálne použitie vojenskej sily. Podstatný je fakt, že určitý aktér má schopnosť dokázať presvedčiť iného aktéra, aby zmenil svoj pôvodný prístup a stratégiu.³⁴ Mocenské pôsobenie jedného aktéra na druhého má priamy efekt. Tvrdá moc závisí od schopnosti krajín dosiahnuť preferované výsledky prostredníctvom využitia sily, peňazí, alebo hrozieb a je intuitívne spojená s vlastníctvom hmatateľných vojenských a ekonomických zdrojov a ich konverzie na mocenské správanie.

³² RADIN, Andrew. Russian Views of the International Order. California: RAND Corporation, 2017. s. 125. ISBN: 978-0-8330-9727-9. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html

³³ Foreign policy analysis. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: www.kap.zcu.cz/opory/azp/azp_1_prednaska.ppt

³⁴ NYE, S. J. 2011. The Future of Power. New York: Public Affairs, 2011. s. 320. ISBN 978-1610390699.

V publikácii z roku 2004 Nye prezentuje, že niekedy štát môže dosiahnuť výsledky, ktoré chce, bez hmatateľných, resp. viditeľných hrozieb či odmien. Argumentuje, že nepriamy spôsob dosiahnuť svoje ciele sa niekedy nazýva aj druhá tvár moci a spočíva v schopnosti ovplyvniť preferencie druhých nenásilnými prostriedkami. Štát môže docieľiť efektívne výsledky vo svetovej politike aj preto, lebo ostatné štáty - obdivujúce jeho hodnoty, napodobňujúce jeho príklad a ašpirujúce na jeho úroveň prosperity a otvorenosti - ho nasledujú.³⁵

Novodobá postbipolárna mäkká moc sa objavila v ruskom diskurze pomerne neskoro, oproti podmienkam na Západe, konkrétne v prvej polovici prvej dekády 21. storočia. Podľa mnohých odborníkov tento záujem súvisel najmä s udalosťami v postsovietskom regióne, konkrétne farebnými revolúciami (Ukrajina, Gruzínsko či Kirgizsko), teda masívnymi občianskymi protestami volajúcimi po zmene.³⁶

Okrem farebných revolúcií sa musela RF vysporiadať aj s ďalšími signifikantnými udalosťami. Medzi revolučnými udalosťami v Gruzínsku a na Ukrajine, došlo totiž v marci 2004 k najväčšiemu rozšíreniu NATO o sedem, a v máji 2004 k najväčšiemu rozšíreniu EÚ o desať štátov strednej a východnej Európy. Celý tento sled procesov bol Moskvou vnímaný nielen ako ohrozenie ruských záujmov, ale aj ako zlyhanie ruskej zahraničnej politiky. Tieto udalosti následne podnietili serióznu intelektuálnu diskusiu a neskoršie implementačné kroky týkajúce sa mäkkej moci zo strany vplyvných ruských akademikov a politikov.

Ruská zahranično-politická vízia bola vedená presvedčením, že nástroje mäkkej moci pravdepodobne povedú v strednodobom horizonte k väčšej závislosti štátov na Moskve v oblasti energetickej politiky, než v oblasti politiky vojenskej.³⁷ Rusko vnímalo svoje zdroje ropy a plynu súčasne ako strategické aktíva a ako strategický nástroj. Ďalej sa soft nástrojmi podporuje pretrvávajúce kultúrneho a spoločenského vplyvu, napríklad prostredníctvom propagácie ruského jazyka, rusky hovoriacich médií či periodík a vízová politika.

Tieto závery predstavujú iba jeden z existujúcich pohľadov, pretože koncept tvrdej a mäkkej moci kriticky skúmajú a prehodnocujú ďalší teoretici.

³⁵ NYE, S. J. 2004. *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. New York: PublicAffairs, 2004. s. 111. ISBN 1-58648-225-4.

³⁶ SOLIK, M. – BAAR, V. 2016. Koncept Ruského sveta ako nástroj implementácie soft power v ruskej zahraničnej politike. In *Politické vedy*, 2016. s. 8-48. ISSN 1335–2741. [online] [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: <http://www.politickevedy.fpv.mv.umb.sk/archiv-vydani/2016/1-2016/martin-solik-vladimir-baar.html>

³⁷ ALLISON, R. *Central Asian Security: The New International Context*. Brookings Institution Press and Chatham House, 2001. s. 90. ISBN 978-0815701057.

1.2 Ekonomická situácia

Hospodárske zmeny a na ne naviazaná sociálna situácia v RF prešla troma fázami. Prvú fázu predstavovala reforma v období vlády Borisa Jeľcina, ktorá bola zároveň poznačená nestabilitou a ekonomickým poklesom.³⁸ Aby sa RF stala konkurencieschopnou v celkovom meradle, musela sa po rozpade ZSSR vyrovnat' s hospodárskymi ťažkosťami a prejsť transformáciou z centrálne riadenej na trhovú ekonomiku.

Druhú fázu charakterizovalo oživenie ekonomiky za vlády Vladimíra Putina s výkyvom v období ekonomickej krízy Západu v roku 2008.³⁹ Na prelome roku 2000 bol pripravený strategický program pre sociálny a ekonomický rozvoj Ruska na najbližších 10 rokov. Jeho cieľom bolo podnieť ekonomický rast o 8% ročne prostredníctvom daňovej reformy, bankovej reformy, privatizácie, sociálnej reformy, pristúpení k Svetovej obchodnej organizácii, reformy súdnictva a štátnej reformy.

Tieto reformy výrazne pomohli k ekonomickému rastu, zvýšeniu HDP, k zníženiu inflácie, nezamestnanosti a štátneho dlhu ako je uvedené v tabuľke č. 1.

Tabuľka č. 1 HDP, miera inflácie, miera nezamestnanosti, štátny dlh RF 1998-2019

	1998	2000	2005	2010	2014	2018
Ročná zmena HDP (%)	-5,3	10	6,4	4,5	0,7	2,3
Miera Inflácie (%)	27,7	20,8	2,7	6,8	7,8	4,47
Miera nezamestnanosti (%)	13,3	10,6	7,1	7,4	5,2	4,5
Štátny dlh (% z HDP)	143,9	62,1	16,7	9,1	11,2	14,6

Zdroj: Svetová banka⁴⁰

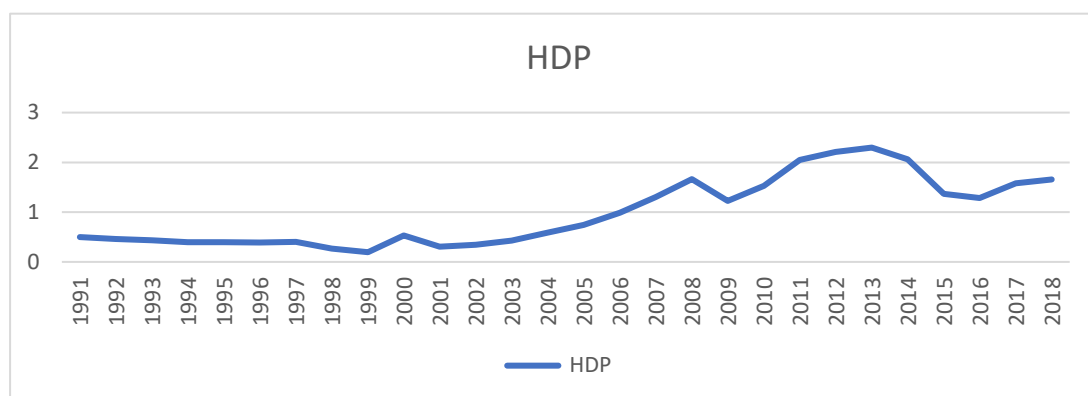
Súčasná fáza je spojená so sankciami po pripojení Krymu a s poklesom ceny ropy. Graf č. 1, ktorý znázorňuje vývoj HDP RF, podľa údajov Svetovej banky, približuje uvedené zlomy v ekonomike.

³⁸ KREJČI, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 334. ISBN 9788090659490

³⁹ KREJČI, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 335. ISBN 9788090659490

⁴⁰ Svetová banka. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=RU>

Graf č. 1 Vývoj hrubého domáceho produktu RF 1991-2019

Zdroj: Svetová banka⁴¹

Súbežne sa so zavádzaním sankcií prepadla cena ropy. Rusko má jedny z najväčších zásob nerastných surovín na svete a preto sa jedná o oblasť, ktorá zásadne ovplyvňuje jeho hospodárstvo, ako pozitívne, tak i negatívnym spôsobom, prejavujúce sa predovšetkým v závislosti na príjmoch z ropy a zemného plynu. Len ropa a plyn sa podieľa na HDP Ruska približne 16 percentami a 52 percentami na príjmoch štátneho rozpočtu.⁴²

Správa Svetovej banky uvádzala hlavné faktory, ktoré spôsobili tento pokles. Bola to jednak prevaha ponuky nad dopytom v dôsledku spomalenia dopytu po rope kvôli slabému oživeniu globálnej ekonomiky a nárastu výroby ropy a plynu v USA v dôsledku bridlicovej revolúcie. Ďalším faktorom, ktorý spôsobil pokles bola zmena cieľov OPEC k udržaniu cenových hladín a podielu na trhu odmietnutím znížiť ťažbu ropy a v neposlednom rade aj zhodnocovanie amerického dolára voči hlavným menám. V roku 2008 bol pokles cien ropy v porovnaní s krízou 2014 krátkodobý, zato počas krízy 2014 cena ropy klesala oveľa dlhšie než vo všetkých predchádzajúcich krízach na trhu s ropou. Ceny ropy sa doteraz nevrátili na úroveň predkrízových rokov 2010-2014.

Celý rad opatrení západného embarga voči Rusku ukazuje, že sankcie okrem iného plnia rolu podpory vlastnej výroby a obchodu, že sa jedná o nový typ protekcionizmu. Na druhej strane sa ale do hry dostala importná substitúcia. Moskve sa podarilo čiastočne nahradiť dovoz zo Západu vlastnou výrobou a dovozom z iných trhov, dokázala tiež vytvoriť národný elektronický platobný systém a pokročiť v nahradzovaní dolára ako referenčnej meny. Západné sankcie pôsobia ako výrazný stimul predovšetkým pre ruský

⁴¹ Svetová banka. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=RU>

⁴² KREJČÍ, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 335. ISBN 9788090659490

agropriemysel. Straty Ruska v dôsledku západných sankcií sa prejavili predovšetkým v dovoze moderných technológií.⁴³

⁴³ KREJČI, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 336. ISBN 9788090659490

2 CIELE A METODOLÓGIA PRÁCE

Hlavným cieľom bakalárskej práce je objasnenie konkrétnych oblasti kooperácie a konfliktov RF a EÚ od roku 2000 z pohľadu Ruskej federácie. Pri písaní bakalárskej práce sme využili niekoľko metód. V Prvej fáze sme využili metódy štúdia knižných zdrojov a odborných článkov. Zároveň sme využívali zahraničné knižné zdroje, vedecké články a právne dokumenty v angličtine a ruštine.

Ďalšou využitou metódou bola syntéza, vďaka ktorej sme prepojili nadobudnuté poznatky, dedukcia v aplikácii ruských koncepcii z prvej časti práce na jednotlivé oblasti spolupráce rozobraté v druhej kapitole. Pomocou metódy indukcie sme z jednotlivých prístupov politiky vytvárali celkový obraz vzťahov. Poslednou metódou bolo zovšeobecňovanie, ktoré nám pomohlo prísť k základným všeobecným bodom vzájomnej spolupráce na základe viacerých zhodných znakov. Na základe analýzy nadobudnutých znalostí, analýzy rôznych aspektov spolupráce RF a EÚ a na základe historického hľadiska sme opísali určité udalosti, ktoré ovplyvnili ich vzťahy.

Bakalársku prácu delíme na dve časti – teoretickú a praktickú. Na základe týchto častí sme si určili parciálne ciele.

V rámci teoretickej časti sme si ako prvý parciálny cieľ určili objasnenie situácie v RF. Na základe získaných znalostí sme mohli lepšie pochopiť počiatočnú situáciu v RF a vzťahu s EÚ ako aj smerovanie ich spolupráce v nasledujúcej praktickej časti.

V rámci praktickej časti sme si určili parciálny cieľ, v ktorom mapujeme oblasti spolupráce a konfliktov RF a EÚ od roku 2000. V rámci tohto cieľa analyzujeme politické vzťahy, oblasť bezpečnosti, obchodu a energetiky. Charakterizujeme jednotlivé body v spolupráci, rozoberáme najvýznamnejšie summity, kde sa prijímali dohody, ktoré posilňovali spoluprácu. Zároveň analyzujeme problémy, ktoré brzdili rozvoj vzťahov. Zameriavame sa aj na vplyv sankcií na vzájomný obchod.

Základom pri písaní práce bol prieskum literatúry. Keďže skúmaná problematika je veľmi frekventovaná s dostupnosťou literatúry nebol problém. Nájst' však literatúru, ktorá by nezaujato hodnotila situáciu bolo náročnou súčasťou tvorby práce.

V teoretickej časti sme čerpali najmä z právnych dokumentov a koncepcií, ktoré nám pomohli pri definovaní základných cieľov a priorít v skúmaných oblastiach. V praktickej časti sme čerpali zo spoločných vyhlásení, tlačových správ a dohôd. Ekonomické ukazovatele obsiahnuté v tabuľkách a grafoch sme čerpali z relevantných zdrojov, a to Rostatu, Eurostatu a z informácií, ktoré poskytuje Svetová banka.

3 VÝVOJ VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV

Až do vypuknutia krízy na Ukrajine si EÚ a Rusko budovali strategické partnerstvo, ktoré sa týkalo obchodu, spolupráce v oblasti energetiky a energetickej bezpečnosti, odborových dialógov, vízovej otázky, migračnej otázky, boju proti medzinárodnej kriminalite a terorizmu, protidrogovej spolupráce, právnej spolupráce, odzbrojenia a exportnej kontrole, krízovej regulácie, civilnej obrane, vede, výskumu a technológií, vzdelávania a kultúre.⁴⁴ EÚ bola pevným zástancam vstupu Ruska do WTO, dokončeného v roku 2012.⁴⁵ Z uvedených sfér spolupráce vyplýva, že partnerstvo je pre tieto krajiny dôležité, nakoľko riešia podstatné regionálne a celosvetové problémy. Pre Ruskú federáciu je prioritou suverenita štátu a nezasahovanie do vnútorných záležitostí krajiny, pre Európsku úniu demokracia a ľudské práva, preto je prienik týchto dvoch postojov niekedy veľmi náročný.

V nasledujúcej časti sa budeme venovať vybranými oblasťami spolupráce. Charakterizujeme ich spoluprácu v oblasti politiky, bezpečnosti a energetiky a ekonomicko-obchodné vzťahy. Na konci kapitoly si priblížime konflikty, ktoré sa týkajú najmä sporov ohľadom postsovietskeho priestoru, ktoré výrazným spôsobom ovplyvnili vzájomné vzťahy, za ktoré považujeme Východné rozšírenie, Energetickú krízu a krízu na Ukrajine.

3.1 Politická spolupráca Ruskej federácie a Európskej únie

Rusko je geografickým susedom EÚ, čo sa vždy prejavilo v rozsiahlej spolupráci za posledných 25 rokov pred súčasnou krízou. Rusko je kľúčovým hráčom v Bezpečnostnej rade OSN a vzhľadom na históriu, geografickú blízkosť a kultúrne väzby je jedným z kľúčových hráčov v Európe. Rusko je tiež významným dodávateľom energetických surovín do EÚ a veľkým dynamickým trhom s tovarom a službami pre EÚ so značným hospodárskym rastom.

Spolupráca medzi Ruskom a Európskou úniou bola v období medzi rokmi 2000 a 2008 nadviazaná a rozvíjala sa v mnohých oblastiach, ako napríklad spolupráca v oblasti životného prostredia, vzdelávania, kultúry, energetiky, bezpečnosti, vesmírnej spolupráce. Politické vzťahy a spolupráca, a všetky ostatné vzťahy, ktoré boli alebo neboli spomenuté,

⁴⁴ Areas of cooperation. In: Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: <http://russianmission.eu/en/areas-cooperation>

⁴⁵ European Commission. The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners. Belgium: European Communities. 2007. s. 31. ISBN: 978-92-79-06390-9. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: http://eeas.europa.eu/archives/docs/russia/docs/russia_brochure07_en.pdf

majú pôvod a sú vo veľkej miere výsledkom spolupráce a aproximácie, ktoré sa začali v deväťdesiatych rokoch, kedy bola dosiahnutá ich inštitucionalizácia Dohodou o partnerstve a spolupráci (PCA). Dohoda o partnerstve a spolupráci predstavovala právny základ vzťahov, postavených na zásadách rešpektovania ľudských práv, právneho štátu, demokracie a trhového hospodárstva. Vytvárala priestor na rozsiahle politické dialógy a budovanie užších vzťahov.

Dohoda o partnerstve a spolupráci bola v roku 1999 doplnená spoločnou stratégiou voči Rusku, prijatou Európskou radou. Bolo to prvé uplatnenie tohto nástroja stanoveného článkom 13 Zmluvy o EÚ. V stratégii boli vytýčené štyri oblasti činnosti.⁴⁶ Išlo o vôbec prvú spoločnú stratégiu EÚ.

Odzrazom Spoločnej stratégie sa na ruskej strane stala tzv. Strednodobá stratégia pre rozvoj vzťahov medzi EÚ a RF na roky 2000-2010. Vyjadrovala názor, že RF je nezávislým partnerom, ktorého suverenitu treba rešpektovať. Bola natoľko obsiahla, že fakticky akýkoľvek krok ruského vedenia týkajúcich sa Európskej únie možno vykladať ako jej napĺňanie. Podstatný rozdiel medzi Spoločnou a Strednodobou stratégiou je, že kým Spoločná stratégia kladla silný dôraz na spoločné hodnoty, Strednodobá stratégia sa orientovala na utilitaristické poňatie partnerstva.

Koncepcia zahraničnej politiky RF definovala EÚ ako jedného z najdôležitejších hospodárskych a politických partnerov, s ktorým sa bude Rusko snažiť o dlhodobú spoluprácu.⁴⁷ Od roku 2000 sa RF prestala zameriavať na NATO a USA a priznala dôležitosť EÚ ako hráča v sfére regionálnej spolupráce. Pre V. Putina slúžili vzťahy s EÚ hlavne na to, aby prostredníctvom investícií posilnil modernizáciu hospodárstva a tiež vplyv vo svete. Počas jeho prvého mandátu sa posilnil hospodársky dialóg. V roku 2000 sa začal energetický dialóg medzi RF a EÚ s cieľom zlepšiť investičné príležitosti v energetickom sektore, otvoriť trh, podporiť energetickú účinnosť a rozšíriť energetickú infraštruktúru.

Permanentný dialóg EÚ-RF v rámci summitov na najvyššej úrovni prinášal výsledky. Pri príležitosti 300. výročia vzniku mesta, sa lídri oboch veľmocí zišli v roku 2003 v Petrohrade, aby schválili nový koncept Spoločného hospodárskeho priestoru, ktorý je jedným zo štyroch spoločných priestorov. Tieto štyri spoločné priestory boli implementované pomocou inštitucionálneho rámca ustanoveného Dohodou o partnerstve

⁴⁶ European Parliament. Russian Federation. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: [http://circa.europa.eu\(irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/relations/article_7241_sk.thm](http://circa.europa.eu(irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/relations/article_7241_sk.thm)

⁴⁷ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: http://www.ng.ru/world/20000711/1_1_concept.html

a spolupráci. Predstavujú ambiciózný cieľ, v ktorom je zachytená široká škála oblastí vrátane tých najdôležitejších pre chod každého štátu a pre stabilitu v medzinárodných vzťahoch. Zároveň vznikla Stála rada pre partnerstvo, ktorá je hlavným pracovným orgánom spolupráce medzi RF a EÚ.

V spoločnom hospodárskom priestore malo byť dosiahnuté väčšie prepojenie európskeho a ruského trhu, postupné vzájomné odstraňovanie prekážok, podpora a rozvoj infraštruktúry, ochrana životného prostredia, posilnenie vzájomných investícií a podpora dialógu v oblasti energetiky. EÚ sa tiež zaviazala podporiť Rusko pri jeho vstupných rokovaníach do WTO. Rusko sa na oplátku zaviazalo podporiť Kjótsky protokol.

V priestore slobody, bezpečnosti a súdnictva sa aktéri zaviazali uzavrieť dohodu o výmene informácií medzi Europolom a Ministerstvom vnútra RF a posilniť spoluprácu v oblasti justície a spravodlivosti. Zároveň prebehlo úspešné rokovanie o bezvízovom styku medzi RF a EÚ, s čím súvisia aj voľnejšie kontroly na hraniciach Schengenského priestoru.

Do priestoru vonkajšej bezpečnosti spadala hlavne spolupráca pri potláčaní hrozieb terorizmu a obchodu s drogami, pochádzajúcimi najmä z územia Afganistanu. EÚ tiež dúfala v upokojenie situácie v Čečensku. Bol tu tiež plán na ďalšie odzbrojovanie a zabránenie šírenia zbraní hromadného ničenia.⁴⁸

V priestore pre vedu a výskum môžeme za najväčšie úspechy považovať napríklad vznik spolufinancovaného Moskovského inštitútu európskych štúdií⁴⁹ a zapojenie Ruska do tzv. Bolonskej deklarácie. Bolonská deklarácia umožňovala zapojiť ruské školy do Európskeho priestoru vyššieho vzdelávania, ktorý umožňoval väčšiu mobilitu študentov a vedeckých pracovníkov.⁵⁰

O dva roky neskôr boli na summite v Moskve (2005) prijaté Cestovné mapy, ktoré podrobnejšie definovali, ako dosiahnuť ciele v programe spoločného hospodárskeho priestoru. Cestovné mapy presne definovali jednotlivé ciele.⁵¹ Je potrebné povedať, že Cestovné mapy bolo veľmi náročné plniť, už len z toho dôvodu, že bolo veľmi ťažké harmonizovať ruské normy s tými európskymi.⁵²

⁴⁸ EU-Russia Summit in St. Petersburg in May 2003. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/75969.pdf

⁴⁹ MASSARI, Maurizio. Russia and the EU Ten Years On: A Relationship in Search of Definition. [online]. [Citované: 04.02.2020]. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03932720601160294>

⁵⁰ EZROKH, S. The Bologna Process for Russian Higher Education. Myths and Reality. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10611991.2017.1394757>

⁵¹ EU-Russia Roadmap on the Common Economic Space. Brusel: Európska únia, 2005. s. 12. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: <https://library.euneighbours.eu/content/eu-russia-roadmap-common-economic-space>

⁵² GVOSDEV, Nikolas a Christopher MARSH. Russian Foreign Policy: Interests, Vectors, and Sectors. USA: CQ Press, 2013. s. 260. ISBN 978-1452234847.

Toto strategické partnerstvo bolo potvrdené podpísaním rámcovej dohody v roku 2005. Na rozdiel od dohody PCA, ktorá má svoju právnu záväznosť a prideliť určité povinnosti, štyri spoločné priestory predstavujú vymedzenie cieľov a spolupráce len na základe vzájomnej dôvery a spoločných očakávaní ich obojstranného plnenia, čo okrem kvantitatívneho posunu v zmysle otvorených oblastí spolupráce, znamená aj významný kvalitatívny posun v zmysle významu a kvality týchto vzťahov. Medzi oboma stranami sa realizoval aktívny dialóg v oblasti bezpečnosti.

Vytvorenie spoločného hospodárskeho priestoru bolo tiež úzko spojené so vstupom Ruska do Svetovej obchodnej organizácie. Ruské prístupové rokovania začali prakticky hneď po rozpade ZSSR a kvôli jeho vnútorným problémom bol vstup oddiaľovaný až do roku 2012. EÚ sa dohodla s Ruskom na podpore vstupu do WTO na summite v Moskve v roku 2004. Bol tu predpoklad, že ak Rusko úspešne vstúpi do WTO, uľahčí to obchod medzi oboma aktérmi. EÚ tiež dúfala, že ak podporí vstup Ruska do WTO, Rusko podporí Kjótsky protokol, čo sa neskôr skutočne stalo.⁵³

Nezákonná anexia Krymu a konflikt na východnej Ukrajine, ktorému sa budeme venovať v záverečnej časti práce, však vážne ovplyvnil bilaterálny politický dialóg. EÚ prehodnotila svoje dvojstranné vzťahy s Ruskom, prerušila pravidelné dvojstranné summity a prerušila dialóg o vízových otázkach a rokovania o novej dvojstrannej dohode, ktorá by nahradila PCA. EÚ v súčasnosti uplatňuje dvojaký prístup k Rusku, ktorý kombinuje postupné sankcie a pokusy nájsť diplomatické riešenia konfliktu na východnej Ukrajine.⁵⁴

3.2 Vzájomný obchod

Rusko je v súčasnej dobe štvrtým najväčším obchodným partnerom EÚ, hneď po USA, Číne a Švajčiarsku.⁵⁵ Európska únia je najdôležitejším obchodným partnerom Ruska, a to predovšetkým vďaka skutočnosti, že EÚ a jej členské štáty sú hlavným zdrojom priamych zahraničných investícií plynúcich do Ruska.⁵⁶

V grafe č. 3 sú znázornené hodnoty vzájomného obchodu medzi RF a EÚ v miliardách eur. Z tabuľky je zrejmé, že import EÚ prevyšuje export najmä kvôli

⁵³ European Commission: First Summit between the enlarged EU and Russia. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-04-653_en.htm

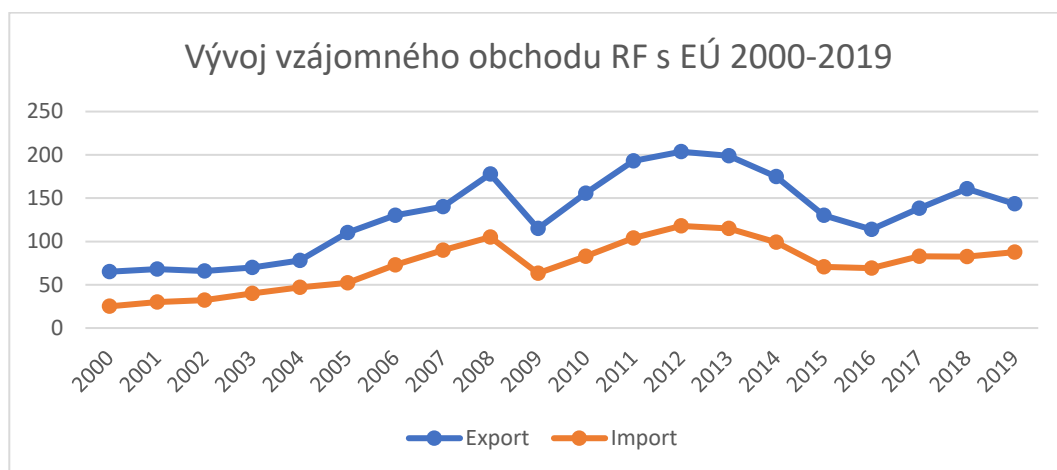
⁵⁴ The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners. Belgium: European Communities. 2007. s. 31. ISBN: 978-92-79-06390-9. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: http://eeas.europa.eu/archives/docs/russia/docs/russia_brochure07_en.pdf

⁵⁵ Eurostat. [online]. Dostupné na: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf

⁵⁶ FORSBERG, Tuomas – HAUKKALA Hisky. The European Union and Russia: The European Union Series. Palgrave Macmillan, 2016. s. 76. ISBN 978-11-3735-535-5.

energetickej závislosti EÚ od RF. Medzi hlavných obchodných partnerov Ruska v rámci EÚ patria Nemecko, Holandsko, Taliansko, Poľsko, Fínsko a Francúzsko.⁵⁷ Ak sa pozrieme na komoditnú štruktúru exportu RF zistíme, že najväčší podiel na exporte majú nerastné suroviny, predovšetkým ropa a zemný plyn, stroje a dopravné prostriedky, chemikálie a lieky.⁵⁸ Najväčší podiel na importe RF majú stroje, dopravné prostriedky, chemikálie a lieky. Na základe tohto grafu môžeme usúdiť, že obchodné vzťahy medzi RF a EÚ sú významné. V súčasnosti približne 40% obratu zahraničného obchodu Ruska tvorí obchod s EÚ.⁵⁹ Táto závislosť v oblasti obchodu vedie k obojstrannému záväzku zachovávať dobré politické a hospodárske vzťahy s dôrazom na zaistenie energetickej bezpečnosti a zachovanie obojstranného ekonomického rastu.⁶⁰

Graf č. 2 Vývoj vzájomného obchodu RF s EÚ 2000-2019

Zdroj: Rosstat⁶¹

Do roku 2008 export aj import tovaru rástol. Ako môžeme vidieť v grafe č. 2 vývoj importu a exportu približne kopírujú jednu krivku, pričom najväčší prepád v exporte a importe bol v roku 2009, kedy bol obchod ovplyvnený účinkom svetovej hospodárskej a finančnej krízy a ďalej rok 2014, kedy bol súbežne so zavedením západných

⁵⁷ Eurostat. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Russia-EU_-_international_trade_in_goods_statistics#EU-Russia_trade_by_type_of_goods

⁵⁸ Trade: Russia. European Commission Eurostat. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/>

⁵⁹ Roscongress. Perspektívy partnerstva Rossii i ES v sfere energetiki i energoeffektivnosti. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: <https://roscongress.org/news/perspektivi-partnerstva-rossii-i-es-v-sfere-energetiki-i-energoeffektivnosti/>

⁶⁰ European Union and Russian Federation – European External Action Service. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/search/site/european%20union%20and%20russian%20federation_en?search_token=o723U8OfUGuCIx6p-1rePhvLcUTgHe1WG3IBGatQGxA

⁶¹ Rosstat. [online]. Dostupné na: http://www.gks.ru/wps/wem/connect/rosstat_main/rosstat/en/figures/activities/

a recipročných sankcií zaznamenaný prepád cien ropy.⁶² Obchod so službami poklesol po zavedení sankcií tiež, nie však v takej miere, ako obchod s tovarom.

Pri priamych zahraničných investíciách bol zaznamenaný odlišný vývoj. Toky investícií neboli sankciami zasiahnuté. V roku 2014 síce došlo k poklesu investícií z Európskej únie v Rusku, príčinu však môžeme hľadať skôr v poklese svetových cien ropy, výkyvom ruskej meny a zhoršujúcej sa ekonomickej situácii Ruska, čo zapríčinilo nestabilitu trhu a zvýšilo jeho rizikovosť pre investorov.

Celkovo je ale pokles výkonnosti ruskej ekonomiky v dôsledku sankcií a prepadu cien ropy nižší ako po kríze v roku 2008.⁶³ Zároveň rok 2008 ukázal, ako je ruská ekonomika prepojená so Západom v súvislosti s krízou, ktorá vypukla v USA a preniesla sa do EÚ, kedy sa prepadol hrubý domáci produkt RF. Vrchol obidvoch priamok je v roku 2012, kedy RF vstúpilo do WTO po 18 rokoch vyjednávania. Z grafu môžeme vyčítať, že od roku 2014 klesá dovoz tovaru z Ruska do krajín EÚ a naopak vývoz tovaru do Ruska si udržiaval relatívne konštantné hodnoty. Sankcie a následné protisankcie dopadli na vzájomný obchod Európskej únie s Ruskom s časovým oneskorením troch až šiestich mesiacov, pričom bol najviac zasiahnutý obchod s tovarom.

Pri zameraní sa na vplyv sankcií na jednotlivé odvetvia obchodu EÚ s Ruskom v období pred a po zavedení sankcií môžeme konštatovať, že najväčší vplyv mali sankčné opatrenia a následné recipročné opatrenia zo strany Ruska na strojárstvo, dopravný priemysel EÚ a predovšetkým na poľnohospodársky a potravinársky priemysel.⁶⁴ Zatiaľ čo v 2. štvrťroku 2014, teda v čase pred sankciami, dosahoval obchod 75 miliárd eur, v 3. štvrťroku, kedy už začali sankcie pôsobiť, poklesol na 71 miliárd eur a vo 4. štvrťroku na 63 mld. eur. Najväčší prepád bol potom zaznamenaný v 1. štvrťroku 2015, kedy klesol na 50,9 mld. eur.⁶⁵ Pokračujúci klesajúci trend bol aj v nasledujúcich obdobiach zapríčinený jednak sankčnými opatreniami, tiež ale aj embargom zo strany Ruska na dodávky poľnohospodárskych výrobkov z krajín EÚ a poklesom cien nerastných surovín, ktoré tvoria významnú zložku ruského exportu do EÚ. Naopak pokles dovozu tovarov z EÚ do Ruska nastáva až na začiatku roka 2015 a dosahuje minimá v prvej polovici roka. V roku 2016 pokračovalo znižovanie. V roku 2017 zaznamenalo Rusko po rokoch

⁶² BP. Statistical Review of World Energy. 2019. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf>

⁶³ KREJČÍ, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 489. ISBN 9788090659490.

⁶⁴ Rosstat. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Russia-EU_-_international_trade_in_goods_statistics

⁶⁵ Rosstat. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Russia-EU_-_international_trade_in_goods_statistics

znižovania rast vo vzájomnom obchode, kde EÚ predstavovala 42,1% podiel na obchode Ruska. Posledné dva roky mali tiež rastúcu tendenciu a tak obchod s EÚ tvorí 43%.

Po vstupe Ruska do WTO v roku 2012, boli vzájomné obchodné vzťahy upravované pravidlami WTO. Pozitívny vplyv na bilaterálne hospodárske a obchodné vzťahy Ruska, ktoré sa stalo členom WTO sa po Ukrajinskej kríze znížil. V dôsledku toho, bilaterálny obchod za posledných 7 rokov od roku 2012 klesol a Rusko sa presunulo z 3. na 4. obchodného partnera EÚ. Avšak EÚ je aj naďalej kľúčovým obchodným partnerom Ruska, s podielom na obchode RF 231 miliárd EUR v roku 2019. EÚ je zároveň dôležitý investičný a obchodný partner Ruska.

Európska únia sankčné opatrenia proti Rusku naďalej predlžuje, rovnako tak ruská strana predlžuje embargo na dovoz vybraných poľnohospodárskych a potravinárskych produktov z EÚ. Krajiny Európskej únie si hľadajú namiesto ruského trhu trhy nové, a tak hoci klesá zahraničný obchod EÚ s Ruskom, s inými regiónmi obchod naopak rastie.

Ruská strana sa snaží riešiť situáciu takisto hľadaním nových obchodných partnerov. Za posledné dva roky stúpol zahraničný obchod Ruska s Čínou o viac ako 20 percent. Výrazný nárast obchodu zaznamenalo Rusko tiež s Bieloruskom a Kazachstanom. Je otázkou, akú veľkú úlohu v tomto náraste hrajú reexportované produkty z Európskej únie. Mimo to sa Rusko snaží o väčšiu potravinovú sebestačnosť pomocou väčšej podpory miestnych poľnohospodárov a podnikov.

Slabnutie vzájomných vzťahov urýchlil ako pokles svetových cien dôležitých komodít, tak aj devalvácia rubľa.⁶⁶ Fungovanie ekonomiky Ruska je podmienkach režimu ekonomických sankcií veľmi náročné a vyžaduje si štrukturálne zmeny v ekonomike. Medzi hlavné oblasti zmien patrí vlastné spracovanie surovín, technologické vybavenie či potreba nahradiť zariadenia určené na ťažbu ropy. Na posilnenie partnerstva by bolo potrebné zrušiť sankcie, ktoré bránia rozvoju vzájomného obchodu a vytvoriť novú Dohodu o partnerstve a spolupráci.

3.3 Bezpečnostná spolupráca

Bezpečnostná spolupráca je jednou z oblastí, ktorá nasvedčovala zlomovému okamihu zmeny k lepšiemu od roku 2000. Veľký podiel na zlepšení mal prezident Vladimir Putin. Konkrétnym príkladom pre posun ruského stanoviska smerom k EÚ bol

⁶⁶ Postojannoje predstaviteľstvo Rossijskoj Federacii pri Evropejskom sojuze. Vneshnaja politika Rossii. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: <https://russiaeu.ru/ru/vneshnyaya-politika-rossii>

ruský postoj k Európskej bezpečnostnej a obrannej politike, ktorý sa pod Putinovým vedením rozvíjal v troch fázach.⁶⁷

V prvej fáze sa Rusko snažilo podporiť vzájomnú spoluprácu. To spadá do obdobia prelomu storočia 1999-2000. Za konkrétne ruské gesto v tomto smere sa považuje zaslanie svojich mierových jednotiek do Kosova, s cieľom spochybniť dominanciu NATO a demonštrovať pozíciu Ruska na európskom kontinente. V tomto období bol tiež zahájený bezpečnostný dialóg medzi EÚ a Ruskom, a to na summite v októbri 2000, kde Rusko prejavilo vôľu pre Európu bez deliacej čiary.

V ďalších dvoch fázach bolo zaznamenané zblíženie a rozvoj týchto vzťahov tým, že udalosti z 11. septembra 2001 zmenili ich podstatu. Cez rámec Spoločnej stratégie EÚ a Ruskej strednodobej stratégie, sa otázka vojenskej bezpečnosti začala dostávať na vyššiu úroveň.⁶⁸

Významné vo vojenskej oblasti bolo aj stretnutie medzi generálom EÚ Gustavom Heglundom a ruským generálom štábu Anatolijom Kvashinom v máji 2002. Hlavným výsledkom tohto stretnutia bolo rozhodnutie vyslať predstaviteľa ruského ministerstva obrany do Bruselu s cieľom udržať funkčný dialóg medzi Ruskom a EÚ.⁶⁹ Bola dohodnutá spolupráca, ktorá sa úspešne vyvíjala aj vo vojensko-technickej oblasti, ďalej bola pripustená možnosť spoločného vystupovania v mierových misiách. Okrem toho sa aktívne prebiehajúci dialóg venoval aj témam ako zblíženie a koordinovanie zahraničnopolitických pozícií, spoločný boj proti terorizmu a riešenie problematiky jadrového odzbrojenia.

Táto úspešná a významná spolupráca sa stala cez aktívne bezpečnostné dialógy v roku 2005 jedným zo štyroch spoločných priestorov. Výsledky jej úspešnosti bolo možné vidieť aj priamo v praxi. Príkladom môže byť úspešná participácia ruských síl v mierovej misii Európskej únie v rámci Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky v Bosne a Hercegovine.

Konflikty v spoločnom susedstve s Ruskom sa v Európskej bezpečnostnej stratégii z roku 2003 len spomínajú, ale ako ústredný konflikt sa objavujú až v Správe o vykonávaní Európskej bezpečnostnej stratégie z roku 2008, vzhľadom na zhoršenie vzťahov s Ruskom po rusko-gruzínskom konflikte v roku 2008.

⁶⁷ LYNCH, Dov. Russia's Strategic Partnership in Europe. The Washington Quarterly: The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institut of Technology. 2004. s. 106. [online]. [cit. 11.02.2020]. Dostupné na: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/analy077.pdf>

⁶⁸ LYNCH, Dov. Russia's Strategic Partnership in Europe. The Washington Quarterly: The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institut of Technology. 2004. s. 108. [online]. [cit. 11.02.2020]. Dostupné na: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/analy077.pdf>

⁶⁹ Monaghan, A., EU-Russia Relations: „Try Again, Fail Again, Fail Better“, Norwegian Institute for Defence Studies., 2007. s. 14. [online]. [cit. 11.02.2020]. Dostupné na: http://www.mil.no/multimedia/archive/00110/DS_2_2007_110520a.pdf

Podobne aj globálna stratégia EÚ na rok 2016 artikuluje obavy únie voči Rusku, pričom jednoznačne identifikuje Moskvu ako jeden z najväčších bezpečnostných problémov pre EÚ a jej členské štáty a uvádza, že Rusko porušuje medzinárodné právo a destabilizuje Ukrajinu.⁷⁰

EÚ je súčasne bezpečnostným záujmom Ruska. Ruská konceptualizácia bezpečnosti sa naďalej silne zameriava na vojenské otázky a národnú bezpečnosť. Zároveň do bezpečnosti začleňuje ďalšie strategické dimenzie vrátane energetiky, potravín a životného prostredia. V oficiálnych ruských bezpečnostných dokumentoch sa opakovane vyskytujú väzby medzi právami občanov, trvalo udržateľným hospodárskym rozvojom a tradičnými hodnotami suverenity, nezávislosti, štátu a územnej celistvosti. Identifikácia diverzifikovaných hrozieb pre ruskú bezpečnosť vedie k zoznamu vojenských a nevojenských opatrení, ktoré reagujú na súčasné výzvy, a zároveň jasne spájajú vnútorný rozvoj v rôznych oblastiach (ekonomická, kultúrna, sociálna) s vonkajšou bezpečnosťou tým, že riešia také problémy, ako sú napríklad korupcia alebo ideologické využívanie systémov komunikácie.⁷¹ Ako už bolo uvedené, vlastné názory Ruska na usporiadanie európskej bezpečnosti a jeho miesto v nej boli preto ústredným prvkom jeho bezpečnostných politík.

Od začiatku ukrajinskej krízy v roku 2013 sa riadenie bezpečnostných vzťahov medzi EÚ vrátane jej členských štátov a Ruskom výrazne zhoršilo. Táto kríza tiež dobre ilustruje, ako sú bezpečnostné vzťahy medzi EÚ a Ruskom vystavené regionálnej a globálnej dynamike. Politika USA voči Rusku a európska bezpečnosť boli vo všeobecnosti hlavnými faktormi, ktoré formovali zbližovanie oboch aktérov, ako tomu bolo v prípade rozhodnutia USA napadnúť Irak v roku 2003, alebo ich rozdeľovali, ako v prípade jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova v roku 2008.⁷²

Ďalší vplyv na vzťah EÚ a Ruska má regionálna dynamika, čo dokazuje riešenie iránskeho jadrového programu. Rusko bolo v tejto otázke rozhodujúcim aktérom, a to ako dodávateľ jadrovej technológie pre Irán, tak aj rozhodujúci aktér pri rokovaniach.

Napriek pozitívnemu stavu zosúladenia záujmov v otázkach Iránu, vzťahy medzi EÚ a Ruskom zostávali rozdielne, pokiaľ išlo o proces v Astane v Sýrii, ktorý riadi Rusko, Turecko a Irán, bez účasti EÚ alebo USA, a naďalej sa líšia, pokiaľ ide o vykonávanie

⁷⁰ EU Global Strategy. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/49750/eu-global-strategy---year-1_en

⁷¹ Russian National Security Strategy. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na:

<http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>

⁷² ANTONENKO, Oksana. Russia and the Deadlock over Kosovo: Survival. Vol.49. s. 91-106. 2007. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396330701564794>

Minských dohôd o Ukrajine. Účasť Ruska na úsilí krajín E3 + 3, ktoré v júli 2015 uzavreli jadrovú dohodu s Iránom, vyvolala nádej na väčšiu spoluprácu na celosvetovej scéne s Ruskom. Na druhej strane zásahy Ruska do sýrskej vojny od septembra 2015 a podpora prezidenta Assada však zvýšili napätie so Západom. V oblasti bezpečnosti považujeme za najvýznamnejšie oblasti spolupráce oblasť Blízkeho Východu, Balkánu a spoločné riešenia rozvoja indicko-pakistanských vzťahov. V spolupráci v oblasti bezpečnosti, aj napriek politickým nezhodám pokračuje rozsiahla spolupráca. Rusko je naďalej prirodzeným partnerom EÚ a strategickým hráčom v boji proti regionálnym a globálnym výzvam.⁷³

3.4 Energetická spolupráca

Rusko je v súčasnosti tretím najväčším producentom ropy, ktorý tvorí 12% celosvetovej výroby.⁷⁴ Väčšina domácej ťažby je určená na zahraničné trhy. Okrem ropy, RF ťaží aj zemný plyn, ktorý v roku 2018 prekonal historickú hranicu vývozu. Spolupráca v oblasti energetiky patrí k prioritným. Keďže je RF najväčším vývozcom energetických surovín do EÚ, ich energetická spolupráca je veľmi dôležitá. Podľa Európskej komisie bude EÚ v roku 2030 závislá na importe z RF viac ako 70%. Okrem toho, že ide o strategicky dôležité obchodné odvetvie, ukrýva v sebe aj značnú politickú dimenziu, ktorá časom čoraz viac vychádza na povrch a ovplyvňuje celkové politické vzťahy.

Usporiadanie vzájomných vzťahov Ruska a EÚ je v oblasti energetiky zahrnuté v Energetickom dialógu. Rozhodnutie o zahájení dialógu bolo prijaté na summite Rusko-EÚ v Paríži v roku 2000. Na nasledujúcich každoročných summitoch sa pravidelne diskutovalo o pokroku v rozvoji a prerokúvali sa návrhy na ďalší vývoj spolupráce.⁷⁵

Predmetom spolupráce je napríklad energetická efektivita, ochrana investícií, prístup k prepravnej infraštruktúre, regulácia sektoru a riadenie reformy monopolov. Je v záujme aj EÚ aj Ruska spolupracovať na vytvorení stabilných energetických trhov a energetickej efektivity a znižovaní emisií skleníkových plynov.

⁷³ European Parliament. EU-Russia relations. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/177/russia>

⁷⁴ ARTEMOVA, I. E. – PETROVA, Y. A.: Razvitie torgovych otnoshenij Rossii i stran ES v usloviyach geopoliticeskoj nestabilnosti. Nauchnyj zhurnal KubGAU. No 112. 2015

⁷⁵ Výsledná správa: energetický dialóg Rusko - EU 2000-2010. In: Ministerstvo energetiky RF. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <http://minenergo.gov.ru/upload/iblock/537/5379590b46eccb229803488dbc3940c.pdf>

Dôležitou súčasťou partnerstva v danej oblasti je Memorandum o mechanizme včasného varovania⁷⁶ podpísané 16. novembra 2009 v Moskve, ktoré má za úlohu usporiadať spoločné aktivity Ruska a EÚ spojené s predpoveďou a likvidáciou následkov krízových situácií vo sfére dodávok energetických zdrojov cez tranzitné krajiny. Pod pojmom krízová situácia sa rozumie vážna porucha, alebo prerušenie dodávok zemného plynu, ropy a elektrickej energie z Ruskej federácie do Európskej únie, vrátane tranzitných dodávok cez tretie krajiny. V Bruseli 24. februára 2011 bolo podpísané ďalšie memorandum, ktoré rozširuje súčasné Memorandum o mechanizme predčasného varovania a špecifikuje pojem krízová situácia.⁷⁷

Záujem a dôvody, ktoré viedli k zahájeniu dialógu, sú ľahko pochopiteľné. Ide o kľúčovú oblasť vo vzťahoch medzi EÚ a Ruskom. Rusko je tu pre Európu dôležitým partnerom a Európa má logicky záujem na stabilite a rozvoji jeho energetického priemyslu.⁷⁸ Toto tvrdenie môžeme oprieť o niektoré základné dáta získané z údajov Svetovej banky, dostupných pre rok 2018. EÚ od Ruska odoberá 27% svojho dovozu ropy, a až 41% svojho dovozu zemného plynu.⁷⁹

Je samozrejmosťou, že zabezpečenie stabilných a uspokojivých dodávok energetických surovín je možné len za prítomnosti zodpovedajúcej transportnej infraštruktúry. Za účelom rozvoja infraštruktúry predpokladá Rusko a Európska únia vybudovanie nových potrubí vrátane plynovodov, ktoré by zabezpečovali uspokojenie dopytu. K nim patria predovšetkým plynovody Severný prúd a Južný prúd.⁸⁰ Severný prúd je systém pobrežných plynovodov z RF do Nemecka, ktorý bol uvedený do prevádzky v roku 2011. Južný prúd je plynovod Ruskej federácie cez Čierne more do Bulharska a cez Srbsko, Maďarsko a Slovinsko ďalej do Rakúska. Výstavba, ktorá sa začala v roku 2012 bola prerušená v roku 2014 v dôsledku Ukrajinskej krízy.

Vízie spolupráce v oblasti energetiky sú zahrnuté v Cestovnej mape energetickej spolupráce Ruska a EÚ do roku 2050. Podľa tohto dokumentu v značnej miere vzrastie v budúcnosti rola zemného plynu, pretože zo všetkých nerastných surovín práve zemný

⁷⁶ EURACTIV SR. Rusko a EÚ. 2019. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: https://www.europskaunia.sk/rusko-a-eu?fbclid=IwAR3sYlbTNvf1BECe0jFsuABkDuB-OijH09sEBGe-aL5rAq2FEZ-m_bgo6Ao https://www.europskaunia.sk/rusko-a-eu?fbclid=IwAR3sYlbTNvf1BECe0jFsuABkDuB-OijH09sEBGe-aL5rAq2FEZ-m_bgo6Ao

⁷⁷ Mechanizmus predčasného varovania. In: Ministerstvo energetiky Ruskej federácie. [online]. [Citované: 05.02.2020]. Dostupné na internete: http://minenergo.gov.ru/co-operation/russia_eu/memorandum/

⁷⁸ Štěrba, Václav. Evropská unie a Rusko: Vztahy v oblasti energetiky. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-054.pdf>

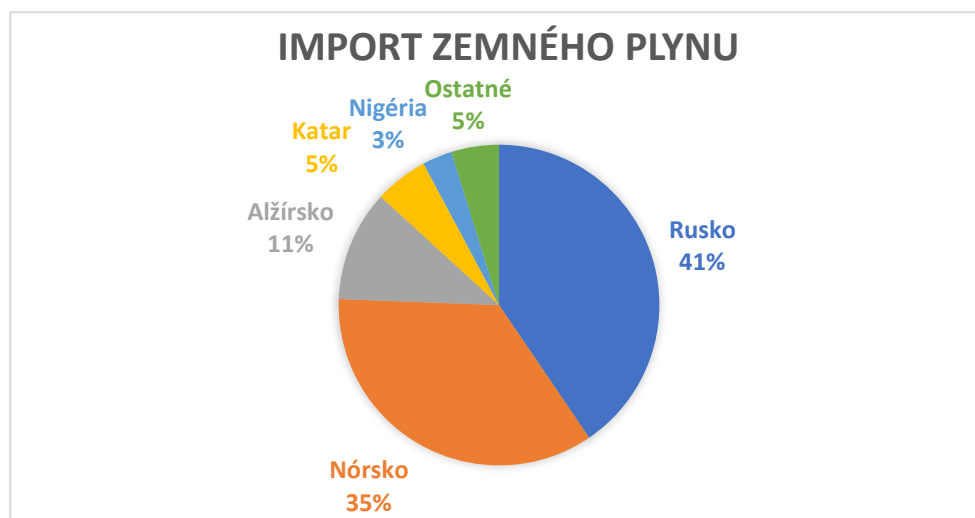
⁷⁹ Eurostat. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_natural_gas_from_main_trading_partners_2018_and_first_semester_2019.png

⁸⁰ CAMERON, Fraser. The Politics of EU-Russia Energy Relations. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: https://www.files.ethz.ch/isn/105727/review_ix.pdf

plyn produkuje najnižšie emisie skleníkových plynov pri spaľovaní a má veľký rozsah možností využitia v elektro-energetike a výrobe tepla.

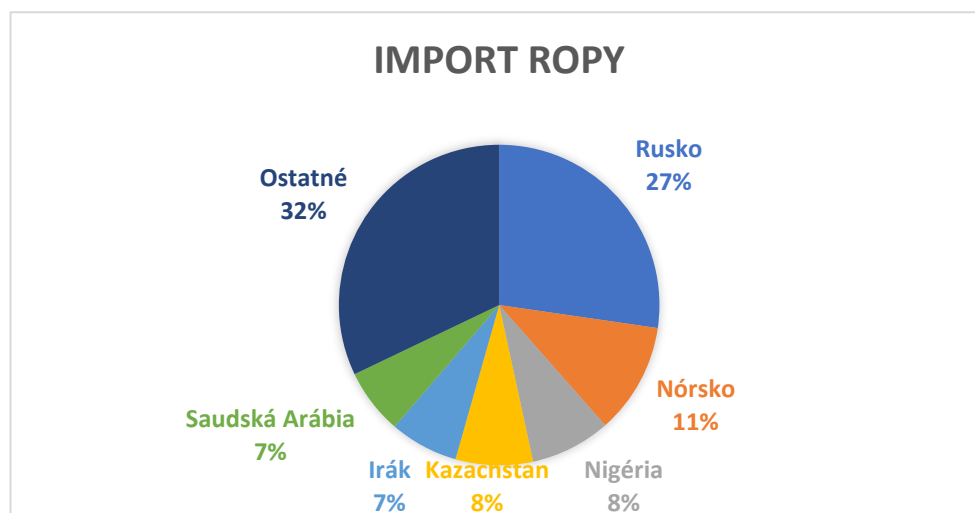
Čo sa týka ropy, tak svetový dopyt bude rásť, ale pomaly. Rusko bude pokračovať vo svojej politike diverzifikáciou odbytísk. Predpokladá sa zvýšenie exportu do ázijských krajín na 22-25% do roku 2030. Avšak EÚ bude stále hlavnou destináciou ruského exportu ropy.⁸¹ Úloha Ruska v importe ropy do EÚ je vysoká aj napriek trvaniu krízy na Ukrajine.

Graf č. 3 Import zemného plynu do Európskej únie 2019 v %

Zdroj: Eurostat⁸²

Graf č. 4 Import ropy do Európskej únie 2019 v %

Zdroj: Eurostat⁸³

⁸¹ Ministerstvo energetiky RF. Cestovná mapa energetickej spolupráce Ruska a EÚ do roku 2050. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: http://minenergo.gov.ru/co-operation/russia_eu/

⁸² Eurostat. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_natural_gas_from_main_trading_partners_2018_and_first_semester_2019.png

Podľa grafu č. 3 a 4, kde sme sa zamerali na podiel dodávok plynu a ropy do EÚ, je zrejmé, že závislosť EÚ na ruskom energetickom sektore je intenzívna aj v roku 2019, ale v rámci EÚ je potreba rozlišovať závislosť EÚ ako celku a jednotlivých členských štátov. Ak by sme sa zamerali na import jednotlivých krajín, zraniteľnosť členských štátov EÚ by bola veľmi nerovnomerne rozdelená.

Na základe analýzy strategických vládnych dokumentov Ruska týkajúcich sa energetickej politiky v plynárenskom sektore, možno tvrdiť, že sa od roku 2009 explicitne počítalo s postupným poklesom podielu európskych trhov na celkovom exporte energetických surovín z Ruska. Zároveň sa zvyrazňuje rastúca atraktivita ázijských energetických trhov a význam rozvoja vzťahov s ázijskými krajinami, čo zahŕňa aj výstavbu potrebnej transportnej infraštruktúry. Vývoj objemu importu zemného plynu a ropy do Európskej únie, ktorý zobrazujú grafy 3 a 4 však svedčí o tom, že európske trhy stále zohrávajú kľúčovú úlohu pre Rusko. Od roku 2015 došlo k viditeľnému zvýšeniu exportu z Ruska, ktorý v rokoch 2016 a 2017 dosiahol rekordné hodnoty od doby globálnej finančnej krízy.

Vzhľadom na vysoký import zemného plynu do EÚ sa stáva aj Rusko značne citlivé na potenciálne výpadky príjmov z tohto obchodu, a preto sa snažia predchádzať rizikám uplatňovaním niekoľkých stratégií. Po prvé, Rusko sa snaží udržať na európskom energetickom trhu tým, že udržiava dlhodobé kontrakty, ktoré zaisťujú stály zisk pre exportéra a stabilné dodávky pre importérov. Po druhé sa Rusko snaží vo svojich vzťahoch s EÚ vyhnúť tomu, aby ku konkrétnym obchodom mali prístup tretie strany. Obidve krajiny by chceli dosiahnuť vyššiu energetickú účinnosť a zníženie emisií skleníkových plynov z výroby a využívania energie vo svojich hospodárstvach. Na tento účel sa uskutočňujú pravidelné dialógy, napríklad trojstranné rozhovory o plyne medzi EÚ, Ruskom a Ukrajinou zamerané na zabezpečenie nepretržitej dodávky plynu na Ukrajinu a cez ňu, a to aj po roku 2019.

Z vyššie uvedeného možno odvodiť, že energetická spolupráca EÚ a Ruska je a naďalej bude nevyhnutnou súčasťou ich partnerstva, pretože Európska únia je pre Ruskú federáciu dôležité odbytisko. EÚ má zo svojej strany obrovský dopyt po energetických zdrojoch, ktorý uspokojuje prevažne pomocou importu z Ruskej federácie.

⁸³ Eurostat. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_natural_gas_from_main_trading_partners_2018_and_first_semester_2019.png

3.5 Vzájomné konflikty

Rusko je jedným z aktérov, ktorého zahraničná politika je pre okolitý svet a Západ ťažko predvídateľná. Jedným z týchto dôvodov je skutočnosť, že medzi Západom a Ruskom existujú zásadné rozdiely v názoroch na základné princípy medzinárodného usporiadania.

Vzťahy medzi Ruskom a Západom po viac než štyridsiatich rokoch nepriateľstva, ktoré boli v deväťdesiatych rokoch a na začiatku nového milénia na veľmi dobrej úrovni, sa opäť začali medzi rokmi 2003-2005 zhoršovať. Príčinou zhoršenia boli jednotlivé kroky oboch strán, ktoré boli viac či menej v rozpore s politikou a záujmami druhej strany. Jednotlivé nedorozumenia a protichodné politické kroky sa hromadili, až situácia dospela do vzájomných nezhôd, ktoré sa prejavovali predovšetkým na strane slabšieho partnera, Ruska. Rusko malo pocit, že neustále ustupuje a že s ním Západ nezaobchádza spravodlivo ako s rovným a neberie ohľad na jeho legitímne záujmy. Západ potom naopak videl Rusko ako čoraz viac autoritársky štát, ktorý nerešpektuje suverenitu svojich susedov a nevyberaným nátlakom presadzuje svoju politiku.⁸⁴

Tieto dva odlišné prístupy odrážali dva odlišné kultúrno-politické systémy, z ktorých potom ďalej vychádzalo odlišné poňatie medzinárodných vzťahov. Na strane Západu sa jedná o koncepciu šírenia ľudských práv a demokracie. V prípade EÚ a USA sa potom konkrétne jedná o zahrnutie čo najväčšieho počtu členov do medzinárodných organizácií, kedy práve príslušnosť k jednému spoločenstvu, ktoré zdieľa spoločné hodnoty, má mať za následok obmedzenie napätia a elimináciu konfliktov medzi jeho členmi. Zároveň je rešpektované právo jednotlivých štátov o tom, či sa do daných medzinárodných organizácií zapojí, alebo nie. Rusko naopak zastáva veľmocenský koncept, kedy konkrétne oblasti osobitného záujmu veľmoci, aj keď sa tieto oblasti nachádzajú mimo jeho územia, spadajú do sféry jeho vplyvu a táto sféra musí byť inými štátmi rešpektovaná. Tieto dve odlišné koncepcie potom na seba vo sférach osobitného ruského záujmu narážajú. Jednou z takýchto oblastí je Ukrajina. Tento odlišný prístup je potom základnou príčinou mnohých menších kríz, z ktorých je Ukrajinská kríza len tou najaktuálnejšou vo vzťahu medzi Ruskom a Západom.⁸⁵ Zatiaľ čo vedúci predstavitelia EÚ sa domnievajú, že mier a stabilita sú budované vzájomnou závislosťou, vedúci predstavitelia Ruska pracujú na vytvorení situácie, keď EÚ potrebuje Rusko viac ako Rusko potrebuje EÚ, najmä v energetickom sektore.

⁸⁴ KREJČI, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 235. ISBN 9788090659490.

⁸⁵ KREJČI, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 223. ISBN 9788090659490.

Môžeme teda urobiť záver, že súčasná kríza, ako aj tie ďalšie vo vzťahoch Rusko - Západ, ktorej súčasťou je aj Východné rozšírenie, energetická kríza a Ukrajinská kríza, bola spôsobená úplne odlišným poňatím usporiadania medzinárodných vzťahov v Európe a vo svete.

3.5.1 *Východné rozšírenie*

Rozšírením EU v roku 2004 sa v únii ocitli tri pobaltské štáty – Estónsko, Lotyšsko a Litva. Všetky tieto krajiny boli súčasťou ZSSR a predtým Ruskej ríše. Na ich vnútornej etnicko-kultúrnej štruktúre a hospodárstve to zanechalo veľa stôp.⁸⁶

Východné rozšírenie EÚ nebolo Ruskom prijaté tak negatívne ako východné rozšírenie NATO. Prvá oficiálna ruská odpoveď bola dokonca kladná, pretože Rusi v tej dobe dúfali, že EÚ by mohla byť akousi protiváhou americkej dominancie vo svete. Na druhej strane, Rusko historicky vnímalo strednú a východnú Európu ako svoju sféru vplyvu a vstup do EÚ bol formálnym potvrdením úplnej integrácie týchto krajín do západných štruktúr. Najviac nevyhovujúce bolo pre Rusko začlenenie pobaltských krajín, ktoré boli pred rokom 1991 súčasťou Sovietskeho zväzu. Podľa Konceptii národnej bezpečnosti a Konceptii zahraničnej politiky Ruskej federácie sú postsovietske krajiny záujmom RF. RF sa zároveň obávala o stratu vplyvu v týchto krajinách. Bolo teda zrejmé, že sa východné rozšírenie nezaobíde bez ruských požiadaviek a protestov. Jednalo sa hlavne o ochranu početnej ruskej menšiny v pobaltských krajinách a ošetrovanie obchodných vzťahov s novými krajinami EÚ. Najväčšia ruská obava bola možnosť, že by nové členské štáty obmedzili obchod s Ruskom. Rusko tak začalo s EÚ rýchlo vyjednávať o spoločnej zóne voľného obchodu, aby tak dosiahlo rovnaké podmienky ako nové štáty, to v tej dobe ale nebolo vzhľadom k ruskej finančnej kríze možné.⁸⁷

V roku 2004 vstúpili všetky tri krajiny do Európskej únie a v ten istý rok boli napriek veľkej nevôli Ruska prijaté do NATO. Jedným z bodov tohto vyhlásenia bola však aj otázka víz medzi úniou a Ruskom, ktorá až do rokov 2013-2014 patrila medzi oboma partnermi k opakovaným témam diskusie. Rusi dávali prednosť zrušeniu víz na oboch stranách, ale toho sa ani cez rokovania nepodarilo v uplynulých rokoch dosiahnuť. Vzťahy medzi úniou a Ruskom potom už dospievali k rozchodu spojenému s ukrajinskou krízou v roku 2014,⁸⁸ ktorej sa bude táto práca venovať.

⁸⁶ KREJČÍ, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 223. ISBN 9788090659490.

⁸⁷ BOHDÁLEK, Miroslav. Vzťahy EÚ–Rusko a východné rozšírenie: integrácia alebo izolácia?. Časopis pre politiku a medzinárodné vzťahy. Praha, 2002. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/eu-rusko>

⁸⁸ KREJČÍ, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 223. ISBN 9788090659490.

Otáznik sa vznášal aj nad budúcnosťou dohody PCA a jej platnosťou v súvislosti s novými členskými krajinami. V roku 2004 bol však v Luxemburgu podpísaný protokol o rozšírení platnosti Dohody pre partnerstvo a spoluprácu, len niekoľko dní pred termínom rozširovania.

Jeden z najvýraznejších problémov, ktorý Rusku prinieslo východné rozšírenie Európskej únie v roku 2004, súvisí s ruskou enklávou uprostred Európy - Kaliningradskej oblasti. Kaliningradská oblasť, ktorá je územne odrezaná od Ruska a nachádza sa na pobreží Baltského mora, je pre Rusko strategicky dôležitá z viacerých pohľadov, najmä z vojenského a bezpečnostného. Do chvíle, než sa stala aktuálna otázka východného rozšírenia EÚ, aj keď nebola spojená s ruským územím, každodenná komunikácia s ňou bola pomerne jednoduchá a bez prekážok vďaka tomu, že Rusko malo so susednou Litvou dohodnuté špeciálne tranzitné práva pre pohyb medzi Ruskom a Kaliningradskou oblasťou. So začlenením Litvy a Poľska, ktoré susedili s ruskou enklávou, a vzhľadom k prísnemu hraničnému režimu, ktorý sa dodržiava za Schengenskou hranicou obzvlášť voči štátom, pre ktoré je zavedená vízová povinnosť a medzi ktoré patrí aj Ruská federácia, boli úplne opodstatnené ruské obavy. Ruská federácia sa obávala, že táto ruská enkláva bude po realizácii východného rozšírenia a implementácii Schengenského systému v nových členských štátoch územne úplne odrezaná od Ruska.

Ruská strana túto otázku aktívne otvárala a pri rokovaníach s EÚ naliehala na jej vyriešenie. Je nutné podotknúť, že predstavitelia EÚ vypočuli toto naliehanie a prejavili ochotu k riešeniu tohto problému. Riešenie bolo dosiahnuté na summite EÚ-Rusko, ktorý sa uskutočnil v novembri roku 2002 v Bruseli, a spočívalo v tom, že ruským občanom postačovali špeciálne tranzitné dokumenty, s ktorými sa ľahko pohybovali cez územie Litvy.

Celá táto problematika ohľadom rozšírenia Európskej únie budila dojem, že by sa vzťahy medzi EÚ a RF mohli zhoršiť. Na položenú otázku, či sú vzťahy medzi Ruskom a EÚ po rozšírení horšie, ruský veľvyslanec EÚ Vladimir Čižov povedal, že po roku 2004 sú vzťahy zložitejšie, nie horšie.⁸⁹

3.5.2 Energetická kríza

Významnou a zároveň najviac problematickou oblasťou vo vzťahu EÚ a Ruska je transport ropy a zemného plynu, ktorý môže byť ovplyvnený aj treťou stranou, konkrétne

⁸⁹ Bumba, Jan. Nováčikovia komplikujú vzťahy EÚ a Ruska. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <http://www.euroskop.cz/38/7282/clanek/novacci-komplikuji-vztahy-eu-a-ruska/>

tranzitnými štátmi, cez ktoré tieto suroviny prúdia do EÚ. Konflikt medzi Ruskom a tranzitným štátom bol už v minulosti príčinou úplného zastavenia dodávok plynu do Európy a ohrozil tak energetickú bezpečnosť európskych štátov. Jedným z rysov ruskej zahraničnej politiky sa stala energetická diplomacia. Rusi sú si svojej pozície energetickej moci dobre vedomí a tento fakt sa premieta aj do ruskej zahraničnej politiky.

Koncepcia zahraničnej politiky RF stanovuje, že Ruská federácia musí byť pripravená použiť všetky ekonomické zdroje a prostriedky, ktoré má k dispozícii, na zaistenie národných záujmov.⁹⁰ Rusko využíva svoju pozíciu exportéra ropy a zemného plynu k presadeniu politických cieľov. Počas druhého funkčného obdobia prezidenta Putina došlo k zmene nielen zahranično-politickej rétoriky, ktorá sa stala ďaleko agresívnejšia, ale aj v praktickej politike, keď hneď na začiatku roka 2006 Rusko pozastavilo Ukrajinu dodávky plynu.

Podstatou krízy bolo vyvrcholenie sporu medzi Ruskom a Ukrajinou, trvajúceho od rozpadu Sovietskeho zväzu, kedy Moskva stratila kľúčový vplyv na úsek plynovodov vedúcich cez Ukrajinu ďalej do Európy. V roku 2004 spolu ruská spoločnosť Gazprom a ukrajinská spoločnosť Naftogaz podpísali zmluvu o barterovom obchode s plynom. Naftogaz si bral približne 15% ruského plynu ako úhradu za ruský tranzit. V doplnku bolo tiež uvedené, že ceny plynu sa nebudú meniť do roku 2009. Rusko napriek tomu v roku 2005 svoje ceny zvýšilo, na čo Ukrajina reagovala zastavením platieb za ruský plyn. Moskva následne na niekoľko dní zavrela kohútiky s plynom putujúcim cez Ukrajinu práve do EÚ.

Hoci kríza trvala iba štyri dni a fakticky ani jeden členský štát sa nedostal do medznej situácie, kríza vyvolala v EÚ paniku. Maďarsko prišlo o 40% ruského plynu, Francúzsko približne o 30%, rovnako tak napríklad Slovensko, Rakúsko a Rumunsko. Štvrtého januára 2006 Gazprom a Naftogaz ukončili krízu podpisom päťročnej zmluvy. Tá hovorila, že Gazprom bude Ukrajinu platiť vyššiu cenu za transport plynu cez jej územie a zároveň prenecháva dovoz plynu určeného priamo pre Ukrajinu spoločnosti RosUkrEnergo⁹¹.

Oficiálnym dôvodom ruských krokov malo byť donútenie Ukrajiny, aby za ruský plyn začala platiť plnú trhovú cenu. Nepochybne ruské konanie predstavovalo predovšetkým varovanie súvisiace s ďalším ukrajinským vnútropolitickým vývojom. Na

⁹⁰ Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

⁹¹ STERN, Jonathan. The Russian-Ukrainian gas crisis of January 2006. Oxford Institute for Energy Studies. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/01/Jan2006-RussiaUkraineGasCrisis-JonathanStern.pdf?v=928568b84963>

Ukrajine v roku 2004 prebehla Oranžová revolúcia, v dôsledku ktorej sa vlády v krajine ujal nový prezident Viktor Juščenko. Juščenko bol jasne prozápadne orientovaný a jeho prvoradým cieľom bolo zníženie závislosti Ukrajiny na Rusku a zisk členstva v západných inštitúciách vrátane NATO. Rusko sa tak snažilo využiť ukrajinskú závislosť na ruských energetických dodávkach, aby Ukrajinu nasmerovalo k ruskej zahraničnej politike.⁹² Vedúci člen Centra pre strategické a medzinárodné štúdie Jeffrey Mankoff konštatoval, že po dekáde nedostatočného a selektívneho pôsobenia Ruska v post-sovietskom priestore, Putin začal v roku 2006 éru, v ktorej Rusko zohráva oveľa aktívnejšiu úlohu v regióne a v ktorej ukázal, že je globálna mocnosť a že by ho ostatní, vrátane Spojených štátov, tak mali brať.⁹³

Ďalšia kríza v energetickom sektore vypukla v novembri 2008. Gazprom znovu obvinil Ukrajinu, že Rusku dlhuje skoro 2 miliardy dolárov a ani po vzájomných rokovaníach sa nepodarilo kríze predísť. 1. januára zastavilo Rusko export plynu určeného pre Ukrajinu samotnú, 7. januára úplne zastavilo dodávky plynu, ktoré mali cez územie Ukrajiny putovať, čo sa dotklo najmä východných štátov EÚ, ktoré od Ruska odoberajú prakticky všetku svoju spotrebu plynu. Táto kríza trvala dva týždne a na rozdiel od krízy v roku 2006 bola situácia kritická, lebo hrozilo, že sa niektoré štáty ocitnú uprostred zimy úplne bez plynu.⁹⁴

EÚ sa tu snažila hrať prostredníka medzi Ruskom a Ukrajinou a zriadila špeciálnu monitorovaciu komisiu zloženú z nezávislých odborníkov, ktorá mala pomôcť k vyriešiu krízy. EÚ v podstate až do tejto chvíli nekládla na energetickú politiku taký dôraz, ako napríklad na obchod alebo politickú spoluprácu. Všetky doterajšie zmluvy mali veľmi vágne formulácie a žiadne účinné represívne opatrenia. Preto po skončení krízy došli predstavitelia EÚ k záveru, že je potrebné podniknúť opatrenia, aby sa kríza už neopakovala. V správe Európskej komisie č. 977 z roku 2009 sa uvádza, že mechanizmy EÚ na ochranu proti krízam sú slabé a neúčinné. Ako možnosť riešenia členovia Európskej komisie uvádzali väčšiu rozmanitosť dodávateľov plynu na svoje územie, lebo niektoré krajiny sú na ruskom plyne závislé stopercentne.⁹⁵ Plynová kríza viedla tiež k rýchlejšiemu dostavaniu plynovodu Severného prúdu, vedúceho z Ruska do Nemecka, a to po dne

⁹² MANKOFF, Jeffrey. Russian Foreign Policy: the Return of Great Power Politics. Second Edition. Rowman & Littlefield Publishers, 2011. s. 24. ISBN 978-1442208252.

⁹³ MANKOFF, Jeffrey. Russian Foreign Policy: the Return of Great Power Politics. Second Edition. Rowman & Littlefield Publishers, 2011. s. 25. ISBN 978-1442208252.

⁹⁴ TICHÝ, Lukáš. Summit EU-Rusko v Nice: analýza vzťahov EÚ a Ruska. Praha: Euroskop.cz. [online]. [cit. 15.02.2020]. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/46/9617/clanek/summit-eu-rusko-v-nice-analyza-vztahu-eu-a>

⁹⁵ Európska Komisia 2009. číslo 977. [online]. [cit. 15.02.2020]. Dostupné na:

https://www.cep.eu/Analysen_KOM/KOM_2009_363_Sicherheit_der_Erdgasversorgung/SEC_2009-977.pdf

Baltského mora. Jeho hlavným cieľom je vyhnúť sa tomu, aby plyn pre západnú Európu putoval cez nestabilné územie.⁹⁶

Možno povedať, že energetika je jednou z najvýznamnejších oblastí vo vzťahu medzi Ruskom a Európskou úniou a tiež sa tu ukazuje vzájomná závislosť: EÚ je závislá na ruských dodávkach energie, Rusko je závislé na financiách, ktoré za energie dostáva. Dovoz energií je jedným z hlavných dôvodov, prečo Európska únia potrebuje mať s Ruskom dobré a stabilné vzťahy.

3.5.3 Ukrajinská kríza

Miestom v postsovietskom priestore, kde sú koncentrované najdôležitejšie nejasnosti a protikladné záujmy mocností, je už spomínaná Ukrajina. Ukrajina je od roku 2009 súčasťou Východného partnerstva, projektu iniciovaného v rámci Európskej susedskej politiky. Cieľom tohto projektu je užšia politická aj hospodárska spolupráca EÚ s jej šiestimi východnými susedmi. Okrem Ukrajiny je do projektu zahrnuté Bielorusko, Moldavsko, Gruzínsko, Arménsko a Azerbajdžan.⁹⁷ Tieto štáty sú ale zároveň sférou záujmov Ruskej federácie. Z historického hľadiska je to logické. Všetky krajiny Východného partnerstva boli pred rokom 1991 súčasťou Sovietskeho zväzu a Rusko, snažiac si udržať svoje veľmocenské postavenie, sa usilovalo o to, aby malo v týchto štátoch veľký vplyv aj naďalej, čo zdôrazňovalo aj v Zahraničnej koncepcii Ruskej federácii. Preto boli snahy EÚ zmluvne si tieto štáty zaviazat' prijímané v Rusku s veľkou nevôľou a často vyvolávali hlasnú kritiku.

Brzezinski sa domnieval, že *„bez Ukrajiny prestáva byť Rusko euroázijským impériom. Rusko sa bez Ukrajiny ešte stále môže snažiť o imperiálny status, ale v prípade úspechovby sa stalo predovšetkým ázijským imperiálnym štátom, a tiež by bolo pravdepodobne zatiahnuté do vyčerpávajúcich konfliktov so štátmi strednej Ázie, ktoré by za podpory susedných islamských štátov na juhu, bránili svoju nedávno nadobudnutú nezávislosť.“*⁹⁸

Robert Kaplan zase v knihe *Pomsta geografie* súdi, že Putinove sústredenie sa na Ukrajinu je *„súčasť väčšieho úsilia znovu vytvoriť sféru vplyvu v najbližšom zahraničí“*

⁹⁶ BAEV, Pavel K. The South Stream versus Nabucco pipeline race. 2010. s. 75. [online]. [cit. 15.02.2020]. Dostupné na: www.jstor.org/stable/40865128

⁹⁷ Európska rada. Obmedzujúce opatrenie EÚ v súvislosti s krízou na Ukrajine. [online]. [cit. 15.02.2020]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/ukraine-crisis/>

⁹⁸ BRZEZINSKI, Zbigniew: Veľká šachovnica. Mladá fronta, 2001. s. 48. ISBN 80204076422.

a je vraj zároveň „*dôkazom jeho túžby ukotviť Rusko v Európe, hoci za nedemokratických podmienok. Ukrajina je kľúčovým štátom, ktorý sám o sebe transformuje Rusko.*“⁹⁹

Odstúpenie od podpisu dohody o pridružení s EÚ prezidentom Janukovyčom je považované za príčinu začiatku Ukrajinskej krízy. Dňa 21. novembra 2013 vydal Janukovyč oficiálne vyhlásenie o zrušení dohody s EÚ. Jedným z dôvodov celej akcie bol Janukovyčov strach z Ruska, ktoré by podľa neho prijalo protiopatrenia, čo by určite poškodilo už slabú ukrajinskú ekonomiku. Hlavný strach bol pravdepodobne z odstavenia dodávok plynu z Ruska. Dohoda o pridružení, ktorá mala byť podpísaná, zahŕňala okrem iného tiež komplexnú zónu voľného obchodu. Ďalšími prístupujúcimi krajinami mali byť tiež Arménsko, Moldavsko a Gruzínsko.¹⁰⁰

Riziko spojené s prípadným stiahnutím sa Ruska z ukrajinského trhu bolo veľké. Rusko je hlavný obchodný partner a malo najväčší podiel na importoch aj exportoch v Bielorusku, Arménsku a na Ukrajine.¹⁰¹ Podiel Ruska a EÚ na zahraničnom obchode Ukrajiny bol v tej dobe približne rovnaký a Ukrajina si nemohla dovoliť výpadok ani jedného z týchto dvoch partnerov.¹⁰²

Vývojom udalostí dochádzalo k organizácií hromadných nepokojov. Hlavnou príčinou nepokojov nebolo len nepodpísanie dohody, ale dlhotrvajúca zlá ekonomická situácia, korupcia a zneužívanie moci v krajine. Prezident Janukovyč, ministri zahraničných vecí Poľska, Nemecka, Francúzska a ukrajinská opozícia vo februári 2014 podpísali dohodu, ktorá mala vyriešiť krízu. Na základe tejto dohody sa mali vrátiť k pôvodnej ústave a uskutočniť predčasné prezidentské voľby. RF a Niektorí demonštranti však dohodu zamietli. Ukrajinský parlament zákon platnosti ústavy z roku 2004 nakoniec schválil. Podľa dohody ju mal Janukovyč podpísať ale po tom, ako mu parlament vyhlásil nedôveru a odvolali ho z funkcie prezidenta, utiekol do Ruska. V máji 2014 sa konali predčasné voľby na prezidenta, ktoré vyhral Petro Porošenko.

Zosadenie prezidenta Janukovyča bolo však vnímané zo strany Ruska ako ohrozenie jeho kľúčových záujmov a odpútanie jeho najbližšieho partnera – Ukrajinu. Jedným z kľúčových faktorov konfliktu bolo rastúce podráždenie Ruska v tom, že v jeho vzťahoch so Západom bol nerovnocenným partnerom a bol nútený akceptovať ich diktáty. Kľúčový problém sa týkal štatútu Ruska, pretože chránilo svoju zónu životne dôležitých

⁹⁹ KAPLAN, Robert. Pomsta geografie. Bourdon, 2013. s. 181. ISBN 9788090517363.

¹⁰⁰ HAVLIK, Peter. Economic Consequences of the Ukraine Conflict. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/economic-consequences-of-the-ukraine-conflict-dlp-3427.pdf>

¹⁰¹ DRAGNEVA, Rilka. The Eurasian Economic Union: Putin's Geopolitical Project. Philadelphia: Foreign Policy Research Institute, 2018. s. 9. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <https://www.fpri.org/article/2018/10/the-eurasian-economic-union-putins-geopolitical-project/>

¹⁰² KREJČÍ, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 418. ISBN 9788090659490

záujmov. Zároveň malo obavy že by sa Ukrajina skôr alebo neskôr pripojila k NATO a vytvorila nepriateľskú základňu proti Rusku. Krymský polostrov má pre RF zásadný ekonomický, strategický a historický význam, pretože mu poskytuje prístup k námornej základni v Sevastopoli a je domovom pre ruskú čiernomorskú flotilu. Po rozpade Sovietskeho zväzu nastávali problémy s rozmiestnením čiernomorskej flotily. Ruský prezident Jeľcin a ukrajinský prezident Kravčuk v roku 1992 po vzájomnej dohode pristúpili k spoločnému veleniu flotily až do roku 2017. Počas vlády prezidenta Janukoviča boli podpísané charkovské dohody, ktoré predĺžili prenájom základne v Sevastopoli až do roku 2042. RF na oplátku Ukrajine znížila cenu plynu.

Na politický prevrat na Ukrajine RF zareagovala vo februári 2014 tým, že prezident Vladimir Putin pristúpil k vojenskej operácii na Kryme. Od marca 2014 je Krym na základe narýchlo zorganizovaného referenda formálne súčasťou Ruska, čím jasne porušilo Chartu OSN, Helsinský záverečný akt OBSE, Budapeštianske memorandum z roku 1994, ako aj dvojstrannú zmluvu o priateľstve, spolupráci a partnerstve z roku 1997, nehovoriac o ukrajinskej ústave. Ruská anexia Krymu iniciovala novú zásadnú konfrontáciu so Západom. Cieľom Ruska na Ukrajine je kontrolovať krajinu fragmentáciou. Využíva svoju schopnosť destabilizovať situáciu, aby prinútilo Kyjev a Západ, aby sa obrátili na Moskvu ako nevyhnutného garanta stability.¹⁰³

EÚ podniká od marca 2014 reštriktívne opatrenia voči Rusku, a to ako z hľadiska diplomatického a politického, tak aj z hľadiska hospodárskeho a obchodného. V diplomatickej rovine boli zrušené pravidelné bilaterálne summity, zakotvené v Dohode o partnerstve a spolupráci z roku 1994, rovnako tak došlo k zastaveniu rokovaní o novej dohode. Rusku bolo pozastavené členstvo v skupine ôsmich najvyspelejších krajín sveta, rokovanie o prístupe do Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj a do Medzinárodnej energetickej agentúry. Približne dvom stovkám ľudí, ktorí sa podieľali na anexii Krymu či destabilizácii Ukrajiny, bolo zakázané cestovať a bol im zmrazený majetok. Na Rusko boli uvalené masívne hospodárske sankcie, a to nielen zo strany EÚ, ale aj zo strany USA, Kanady, Austrálie alebo Japonska.¹⁰⁴ V hospodárskej rovine bol uvalený zákaz dovozu tovaru. Bol zameraný na tovary a technológie, ktoré boli určené na vojenské použitie, technológie pre ropný priemysel a dovoz zbraní. Medzi sankciované

¹⁰³ ECFR. EU- Russia Relation: Where do we go from here? [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: https://www.ecfr.eu/blog/entry/eu_russia_relations_where_do_we_go_from_here

¹⁰⁴ Európska Rada. Obmedzujúce opatrenie Európskej Rady. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/ukraine-crisis/>

finančné inštitúcie patrili napríklad VTB Bank, Sberbank, Gazprombank.¹⁰⁵ Export tovarov medzi RF a EÚ sa prepadol o 13,5% a import o 12,1%.¹⁰⁶

Ruská vláda prijala protiopatrenia, týkajúce sa zákazu importu mäsových výrobkov, niektorých mliečnych výrobkov, ovocia a zeleniny. Najviac poškodení boli producenti z Poľska, Litvy, Nemecka a Holandska.¹⁰⁷ Na druhej strane uzatvorenie trhu prirodzene naštartovalo poľnohospodárstvo RF. Po dlhotrvajúcom útlme je dnes krajina takmer sebestačná vo výrobe bravčoviny, hydiny a mlieku.

Hoci posledné vlny sankcií EÚ sa zameriavali na konkrétne sektory ruskej ekonomiky a boli niekoľkokrát doplnené a rozšírené, nikdy sa v plnej miere nedotkli hlavného motora ruskej ekonomiky - exportu zemného plynu a ropy. Ani finančné sankcie zamerané na ruské finančné inštitúcie a kľúčové sektory ruskej ekonomiky nestačili na to, aby sa Rusko stiahlo z Ukrajiny, respektíve urobilo nejaké kroky k náprave. Ak má byť cieľom západných sankcií voči Rusku zmena politiky Kremľa, ich napĺňanie je plné chýb. Predovšetkým sankcie nie sú prijaté všetkými dôležitými aktérmi svetovej ekonomiky, čo má za následok, že výpadok je, hoci nie úplne, nahrádzaný napríklad dovozom z Číny, Indie, Latinskej Ameriky a podobne. Ani všetky hlavné západné firmy sa do sankcií nezapojili. Životná úroveň v Rusku v priemere klesla, avšak výsledkom nebol zvýšený tlak verejnosti na Kremľ, ale práve naopak začala rásť dôvera v prezidenta.¹⁰⁸

Narastajúci chaos na Ukrajine zvyšoval napätie medzi Ruskom a Západom. Vnútroštátny spor sa zmenil na geopolitický zápas. Vojnu sa pokúsili zastaviť prostredníctvom Prvej Mínskej dohody, ktorá bola podpísaná Ruskom, Ukrajinou a Organizáciou pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe. Dohoda však nebola príliš úspešná, pretože neukončila nepokoje separatistov a v januári 2015 úplne prestala platiť.¹⁰⁹ Druhá Mínska dohoda, pripravená a podpísaná najvyššími predstaviteľmi Ukrajiny aj oboch separatistických republík, Ruska, Francúzska a Nemecka v roku 2015 stanovila zásady, na ktoré sa od tej doby odvolávali všetky súperiace strany, ktorá ale neobsahovala žiadne ustanovenia týkajúce sa Krymu.¹¹⁰ Dohodu sa nepodarilo úplne naplniť, no vojnový front sa stabilizoval. Povstalecké oblasti, ktoré sa vďaka vojne dostali do sociálnych problémov,

¹⁰⁵ Rada Európskej únie. Rozhodnutie Rady 2014/512/SZBP. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0512>

¹⁰⁶ ZÁBOJNÍK - HAMARA. Zahraničnoobchodné sankcie medzi EÚ a RF a ich vplyv na ekonomickú výkonnosť krajín EÚ11. In: *Studia commercialia Bratislavensia*. č. 2. s. 14. ISSN 1339-3081

¹⁰⁷ ZÁBOJNÍK - HAMARA. Zahraničnoobchodné sankcie medzi EÚ a RF a ich vplyv na ekonomickú výkonnosť krajín EÚ11. In: *Studia commercialia Bratislavensia*. č. 2. s. 12. ISSN 1339-3081.

¹⁰⁸ KREJČI, Oskar. *Geopolitika Ruska*. Praha: Professional publishing, 2017. s. 155, ISBN 9788090659490.

¹⁰⁹ HAVLIK, Peter. *Economic Consequences of the Ukraine Conflict*. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/economic-consequences-of-the-ukraine-conflict-dlp-3427.pdf>

¹¹⁰ BBC: Ukraine crisis: Leaders agree peace roadmap. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-31435812>.

dostávajú pravidelnú pomoc z Ruska, kde zamierilo približne dva miliónov migrantov z Ukrajiny. Veľkú civilnú a vojenskú pomoc dostával naopak Kyjev zo strany Západu.¹¹¹

Možno teda povedať, že sankcie uvalené na Rusko po roku 2014 poškodili obidve strany a práve pre veľkú závislosť EÚ na ruských surovinách bol konečný dopad aj v neprospech EÚ.

¹¹¹ KREJČI, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. s. 266. ISBN 9788090659490

ZÁVER

Bakalárska práca sa zaoberá vzťahmi Ruskej federácie a Európskej únie za vlády Vladimíra Putina z pohľadu RF. Hlavným cieľom práce je objasniť určité oblasti spolupráce Ruskej federácie a Európskej únie od roku 2000 a konflikty, ktoré naopak spoluprácu brzdili. Ich vzájomné vzťahy ovplyvňujú stav na medzinárodnej scéne a preto je dôležité charakterizovať a analyzovať ich situáciu.

Charakteristika daných oblastí spolupráce a konfliktov si vyžadovala charakteristiku a analýzu politickej, bezpečnostnej, ekonomickej a zahraničnej situácie RF z pohľadu rôznych autorov. Pre lepšie pochopenie situácie, sme si charakterizovali aj národné záujmy RF, ktoré sú v mnohých prípadoch smerodajné aj pre smerovanie zahraničnej politiky. Zahraničná politika je obsiahnutá v dvoch dokumentoch, a to v Stratégií národnej bezpečnosti a v Koncepcii zahraničnej politiky RF. Ich časti sme si detailnejšie priblížili a opísali v nich hlavné záujmy a priority. Po určení priorít zahraničnej politiky, sme charakterizovali nástroje, ktoré RF využíva pri dosahovaní svojich cieľov. Záver kapitoly bol venovaný ekonomickej situácii ako aj zmenám, ku ktorým prišlo po nástupe Vladimíra Putina.

V druhej kapitole sme sa venovali cieľom bakalárskej práce a metódam, ktoré sme využívali pri písaní záverečnej práce.

V praktickej časti sme sa venovali charakteristike a analýze určitých oblastí spolupráce a konfliktom medzi aktérmi v období 2000-2019. Ich súčasný stav je vo veľkej miere ovplyvnený ich historickým vývojom. Posledných tridsať rokov ruského politického vývoja bolo obdobím búrlivých zmien, ktoré reagovali na zložité následky rozpadu sovietskeho systému v roku 1989 a ZSSR v roku 1991. Rusko je právnym nástupcom ZSSR, ktorý bol skoro polovicu storočia hlavným súperom Západu. Desať zo súčasných 27 štátov Európskej únie sa nachádzalo buď pod vplyvom Sovietskeho bloku, alebo bolo bezprostredne súčasťou ZSSR.

Základňa vzťahu medzi Ruskom a EÚ bola definovaná už v roku 1994 a neskôr znovu upresnená v rámci rozširovania Únie o desať rokov neskôr. V Dohode o partnerstve a spolupráci, uzavretej v roku 1994 a platnej od roku 1997 boli určené štyri okruhy súčinnosti. Summit EÚ-Rusko v Petrohrade v roku 2003 tieto oblasti definoval znova. Spomínaný konflikt na Ukrajine spôsobil zhoršenie vzájomných vzťahov, čím sa narušil možný vznik novej Dohody o partnerstve a spolupráci.

Z analýzy obchodu vyplýva, že veľkosť vzájomného obchodu sa za posledných 20 rokov takmer zdvojnásobila. Import Európskej únie prevyšuje export, najmä kvôli energetickej závislosti EÚ od RF. Európska únia čerpá z Ruskej federácie najmä nerastné suroviny – ropu, uhlie a zemný plyn. Rusko je veľkým odberateľom strojov, dopravných prostriedkov, chemikálií a liekov. Ich vzájomný obchod do roku 2008 rástol. Vývoj importu a exportu približne kopíroval jednu krivku, pričom najväčší prepád v exporte a importe bol v roku 2009, kedy bol obchod ovplyvnený účinkom svetovej hospodárskej a finančnej krízy a ďalej rok 2014, kedy bol súbežne so zavedením západným sankcií a recipročných sankcií zaznamenaný prepád cien ropy. Celkovo bol ale pokles výkonnosti ruskej ekonomiky v dôsledku sankcií a poklesu cien ropy nižší ako po kríze v roku 2008. Sankcie a následné recipročné sankcie dopadli na vzájomný obchod Európskej únie s Ruskom s časovým oneskorením troch až šiestich mesiacov, pričom bol najviac zasiahnutý obchod s tovarom. Obchod so službami poklesol po zavedení sankcií tiež, nie však v takej miere, ako obchod s tovarom. Pri priamych zahraničných investíciách bol zaznamenaný odlišný vývoj. Toky investícií neboli takmer sankciami zasiahnuté. Pri zameraní sa na vplyv sankcií na jednotlivé odvetvia obchodu EÚ s Ruskom v období pred a po zavedení sankcií môžeme konštatovať, že najväčší vplyv mali sankčné opatrenia a následné recipročné opatrenia zo strany Ruska na strojárstvo, dopravný priemysel EÚ a predovšetkým na poľnohospodársky a potravinársky priemysel. Rusko sa presunulo z 3. na 4. obchodného partnera EÚ. Avšak EÚ je aj naďalej kľúčovým obchodným partnerom Ruska, s podielom na obchode RF 231 miliárd EUR v roku 2019. EÚ je zároveň dôležitý investičný a obchodný partner Ruska. Ekonomické sankcie sú zo strany EÚ dodnes predlžované, čo má samozrejme vplyv aj na ekonomické vzťahy medzi partnermi. Slabnutie vzájomných vzťahov urýchlil ako pokles svetových cien dôležitých komodít, tak aj devalvácia rubľa. Sankcie uvalené na RF tiež znížili vplyv západných krajín vo vzájomnom obchode a urýchlili budovanie vzťahov s Čínou, napríklad v oblasti finančnej infraštruktúry. Výrazný nárast obchodu zaznamenalo Rusko tiež s Bieloruskom a Kazachstanom.

Fungovanie ekonomiky Ruska je v podmienkach režimu ekonomických sankcií veľmi náročné a vyžaduje si štrukturálne zmeny ekonomike. Medzi hlavné oblasti potrebných zmien patrí vlastné spracovanie surovín, technologické vybavenie či potreba nahradiť zariadenia určené na ťažbu ropy. Na posilnenie partnerstva by bolo potrebné zrušiť sankcie, ktoré bránia rozvoju vzájomného obchodu a vytvoriť novú Dohodu o partnerstve a spolupráci.

Energetika je obojstranne dôležitá. Európska komisia predpokladá, že EÚ bude v roku 2030 závislá na dovoze od RF viac ako 70%. Z analýzy v oblasti energetiky môžeme povedať, že energetická spolupráca EÚ a Ruska je a naďalej bude nevyhnutnou súčasťou ich partnerstva, pretože Európska únia je pre Ruskú federáciu dôležité odbytisko. EÚ má zo svojej strany veľký dopyt po energetických zdrojoch, ktorý uspokojuje prevažne importom z Ruskej federácie. Vysoká miera závislosti EÚ na dovoze ruských energetických surovín je jedným z hlavných dôvodov pre budovanie silného a spoľahlivého partnerstva EÚ s Ruskom. Narušenie vzťahov však viedlo k tomu, že EÚ sa usiluje o diverzifikáciu dodávok energií. Ruská federácia sa rozhodla tiež diverzifikovať svojich odberateľov. V súčasnosti sa snaží zamerať na ázijský región, a vytvoriť energetický obchod s Čínou.

Bezpečnostnú spoluprácu považujeme za oblasť zmeny k lepšiemu od roku 2000 do roku 2014. V oblasti bezpečnosti považuje za najvýznamnejšie oblasti spolupráce oblasť Blízkeho východu, Balkánu a spoločné riešenia rozvoja indicko-pakistanských vzťahov. V spolupráci v oblasti bezpečnosti, aj napriek politickým nezhodám pokračuje rozsiahla spolupráca.

Rusko je jedným z aktérov, ktorého zahraničná politika je pre okolitý svet a Západ ťažko predvídateľná. Jedným z týchto dôvodov je skutočnosť, že medzi Západom a Ruskom existujú zásadné rozdiely v názoroch na základné princípy medzinárodného usporiadania. Rusko malo pocit, že neustále ustupuje a že s ním Západ nezaobchádza spravodlivo ako s rovným a neberie ohľad na jeho legitímne záujmy. Medzi najproblematickejšie kroky Západu patrilo rozširovanie NATO a EÚ na východ k ruským hraniciam, vypovedanie Zmluvy o antibalistických raketách, napádanie Juhoslávie, uznanie Kosova proti vôli Ruska, podpora farebných revolúcií v ruskom blízkom zahraničí a podpora demokratizačných hnutí ako v ruskej sfére vplyvu, tak v Rusku samotnom. Celý tento sled udalostí bol vnímaný Moskvou ako ohrozenie ruských národných záujmov. Západ potom naopak videl Rusko ako čoraz viac autoritársky štát, ktorý nerešpektuje suverenitu svojich susedov a nevyberaným nátlakom presadzuje svoju politiku.¹¹²

Tieto dva odlišné prístupy odrážali dva odlišné kultúrno-politické systémy, z ktorých potom ďalej vychádzalo odlišné poňatie medzinárodných vzťahov. Tieto dve odlišné koncepcie potom na seba vo sférach osobitného ruského záujmu narážali. Jednou z takýchto oblastí je Ukrajina. Tento odlišný prístup je potom základnou príčinou mnohých

¹¹² KREJČI, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. 454 s. ISBN 9788090659490 463

menších kríz, z ktorých je Ukrajinská kríza len tou najaktuálnejšou vo vzťahu medzi Ruskom a Západom.¹¹³

Zosadenie bývalého ukrajinského prezidenta Janukovyča bolo vnímané zo strany Ruska ako ohrozenie jeho kľúčových záujmov. Rusko malo pocit že je v jeho vzťahoch so Západom nerovnocenným partnerom. Kľúčový problém sa týkal štatútu Ruska, pretože chránilo svoju zónu dôležitých záujmov. Zároveň malo obavy že by sa Ukrajina skôr alebo neskôr pripojila k NATO a vytvorila nepriateľskú základňu proti Rusku. Je potrebné zdôrazniť, že vypuknutie krízy na Ukrajine v roku 2014 a jej vplyv na vzťahy Ruskej federácie a Európskej únie v energetickej sfére možno označiť za vrchol už niekoľko rokov trvajúceho procesu akumulácie problematických bodov v bilaterálnych vzťahoch. Vypuknutie krízy vzniklo na pozadí širších zmien v rozložení moci ako na európskom kontinente, ako aj z hľadiska celého medzinárodného systému. Výraznú premenu vonkajšieho prostredia, v ktorom sa odohrávali vzťahy medzi Moskvou a Bruselom, spôsobilo rozšírenie Európskej únie v roku 2004 a 2007, ktoré malo za následok nielen geopolitické zmeny, ale aj zásadným spôsobom ovplyvnilo percentuálnu mieru závislosti EÚ ako celku na dodávkach zemného plynu z Ruska.

Dosiahli teda sankčné opatrenia požadovaných cieľov? Podľa nášho názoru nie. Cieľom európskych sankcií bolo potrestať Rusko za prehĺbenie nestability na Ukrajine a nezákonnú anexiu Krymu a prinútiť Rusko plniť dohody z Minsku. To sa dodnes nepodarilo. Ak má byť cieľom západných sankcií voči Rusku zmena politiky Kremľa, ich napĺňanie je plné chýb. Predovšetkým sankcie nie sú prijaté všetkými dôležitými aktérmi svetovej ekonomiky, čo má za následok, že výpadok je, hoci nie úplne, nahrádzaný napríklad dovozom z Číny, Indie, Latinskej Ameriky a podobne. Ani všetky hlavné západné firmy sa do sankcií nezapojili. Životná úroveň v Rusku v priemere klesla, avšak výsledkom nebol zvýšený tlak verejnosti na Kremľ, ale práve naopak začala rásť dôvera v prezidenta Vladimíra Putina. Sankcie uvalené EÚ na RF však môžu byť vzorovou situáciou pre ostatné krajiny, že jednostranné vojenské akcie si vyžadujú svoju cenu.

Zlepšenie väzieb medzi RF a EÚ si vyžaduje zdržanlivosť a reciprocitu na oboch stranách. Podľa nášho názoru by sa mali obidve strany vyhnúť chybám a mali by si uvedomiť skutočnosť, že nie všetky negatívne akcie sú spôsobené negatívnym charakterom protivníka, ale mali by sa pripisovať skôr situačným faktorom. Rusko by malo zmierniť svoj názor, že EÚ a Západ sa snažia dosiahnuť a ovplyvniť vývoj v spoločnom susedstve s trvalou nevýhodou Moskvy. EÚ by mala uprednostňovať vytváranie

¹¹³ KREJČI, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. 534 s. ISBN 9788090659490 463

podmienok na predchádzanie konfliktom medzi Ruskom a EÚ na území bývalého Sovietskeho zväzu. EÚ by mala venovať pozornosť základným záujmom a stanoviskám Ruska. Rusko objasnilo, že vývoju, ktorý nezohľadňuje jeho záujmy, sa v spoločnom susedstve dariť nebude. Zároveň by si malo Rusko uvedomiť, že nebude môcť vnútiť riešenia iným krajinám. Rusko bude musieť nájsť iné spôsoby riešenia týchto problémov alebo čeliť negatívnym dôsledkom. Obidve strany by sa mali v krátkodobom horizonte usilovať o zmierenie a zameranie sa na to, aby podnikli kroky na obnovenie dôvery. Iránska jadrová dohoda a spolupráca proti terorizmu na Blízkom východe predstavujú také oblasti, v ktorých možno nájsť spoločný dialóg. Strany by mali prijať dlhodobú strategickú perspektívu a byť pripravené rozvíjať svoje vzťahy. Hoci bolo ľahké prerušiť ich vzájomné vzťahy, ich prestavba bude vyžadovať veľa trpezlivosti a času.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

1. ALLISON, R. Central Asian Security: The New International Context. Brookings Institution Press and Chatham House, 2001, 296 s. ISBN 978-0815701057
2. BRZEZINSKI, Zbigniew. Veľká šachovnice. Mladá fronta, 2001. 232 s. ISBN 8020407642.
3. DONALDSON, Robert – NADKARNI, Vidya - NOGEE, Joseph. The Foreign policy of Russia: Changing systems, enduring interests. 5. vyd. New York: Routledge, 2015. 363 s. ISBN 978-0765642011.
4. DUNCAN, Peter. Russian Foreign Policy from Jelcin to Putin. New York: Routledge, 2010. 228 s. ISBN 978-0415343213.
5. FORSBERG, Tuomas – HAUKKALA, Hiski. The European Union and Russia: The European Union Series. Palgrave Macmillan, 2016. 150 s. ISBN 978-11-3735-535-5.
6. GREGOR, Jan – ŠAFRÁNKOVÁ, Miroslava. Rusko členem EU?. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. 138 s. ISBN 978-80-86708-93-5.
7. GVOSDEV, Nikolas a Christopher MARSH. Russian Foreign Policy: Interests, Vectors, and Sectors. USA: CQ Press, 2013. 456 s. ISBN 978-1452234847.
8. KAPLAN, Robert. Pomsta geografie. Bourdon, 2013. 384 s. ISBN 9788090517363.
9. KREJČÍ, Oskar. Geopolitika Ruska. Praha: Professional publishing, 2017. 534 s. ISBN 9788090659490.
10. KREJČÍ, O. - KOPER, J - VLČEK, D. Contemporary geostrategic and geopolitical networks in Europe and Russia. Banská Bystrica. Fakulta politických a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2011. 220 s. ISBN: 978-80-557-0288-9.
11. KUCHYŇKOVÁ, Petra - ŠMÍD, Tomáš. Rusko ako geopolitický aktér v post-sovietskom priestore. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 240 s. ISBN 978-80-210-4171-4.

12. LEICHTOVÁ, Magdalena. Pod maskou medvěda: Neporozumění ve vztazích Ruska a Západu po skončení studené války. Brno: Václav Klemm, 2010. 246 s. ISBN: 978-80-904083-4-0.
13. LO, B. Vladimir Putin and the evolution of Russian foreign policy. The Royal Institute of International Affairs: Blackwell Publishing, 2003. 102 s. ISBN 1-4051-0299-3.
14. MANKOFF, Jeffrey. Russian Foreign Policy: the Return of Great Power Politics. Second Edition. Rowman & Littlefield Publishers, 2011. 353 s. ISBN 978-1442208252.
15. NYE, S. J. 2004. Soft Power: The Means To Success In World Politics. New York: PublicAffairs, 2004. 191 s. ISBN 1-58648-225-4.
16. NYE, S. J. 2011. The Future of Power. New York: Public Affairs, 2011. 320 s. ISBN 978-1610390699.

Internetové zdroje:

17. ANTONENKO, Oksana. Russia and the Deadlock over Kosovo: Survival. Vol.49. s. 91-106. 2007. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396330701564794>
18. Areas of cooperation. Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: <http://russianmission.eu/en/areas-cooperation>
19. BAEV, Pavel K. The South Stream versus Nabucco pipeline race. 2010. s. 75. [online]. [cit. 15.02.2020]. Dostupné na: www.jstor.org/stable/40865128
20. BBC: Ukraine crisis: Leaders agree peace roadmap. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-31435812>.
21. BP. Statistical Review of World Energy. 2019. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2019-full-report.pdf>
22. Bumba, Jan. Nováčikovia komplikujú vzťahy EÚ a Ruska. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <http://www.euroskop.cz/38/7282/clanek/novacci-komplikuji-vztahy-eu-a-ruska/>

23. CAMERON, Fraser. The Politics of EU-Russia Energy Relations. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: https://www.files.ethz.ch/isn/105727/review_ix.pdf
24. CRANE, Keith – OLIKER, Olga - YUSUPOV, Catherine. Russian Foreign Policy. Sources and Implications. New York: RAND Corporation, 2009. s. 220. ISBN 978-0-8330-4607-9. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG768.html>
25. DONALDSON, Robert – NADKARNI, Vidya - NOGEE, Joseph. 2014. The Foreign policy of Russia: Changing systems, enduring interests. 5. vyd. New York: Routledge, 2015. s. 343. ISBN 978-07-65642-01-.1
26. DRAGNEVA, Rilka. The Eurasian Economic Union: Putin's Geopolitical Project. Philadelphia: Foreign Policy Research Institute, 2018. s. 9. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <https://www.fpri.org/article/2018/10/the-eurasian-economic-union-putins-geopolitical-project/>
27. ECFR. EU- Russia Relation: Where do we go from here? [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: https://www.ecfr.eu/blog/entry/eu_russia_relations_where_do_we_go_from_here
28. EU Global Strategy. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/49750/eu-global-strategy---year-1_en
29. EU-Russia Roadmap on the Common Economic Space. Brusel: Európska únia, 2005. s. 12. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: <https://library.euneighbours.eu/content/eu-russia-roadmap-common-economic-space>
30. EU-Russia Summit in St. Petersburg in May 2003. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/75969.pdf
31. EURACTIV SR. Rusko a EÚ. 2019. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: https://www.europskaunia.sk/rusko-a-eu?fbclid=IwAR3sYlbTNvf1BECe0jFsuABkDuB-OijH09sEBGe-aL5rAq2FEz-m_bgo6Ao https://www.europskaunia.sk/rusko-a-eu?fbclid=IwAR3sYlbTNvf1BECe0jFsuABkDuB-OijH09sEBGe-aL5rAq2FEz-m_bgo6Ao

32. European Commission: First Summit between the enlarged EU and Russia. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-04-653_en.htm
33. European commission. The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners. Belgium: European Communities. 2007. s. 31. ISBN: 978-92-79-06390-9. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: http://eeas.europa.eu/archives/docs/russia/docs/russia_brochure07_en.pdf
34. European Parliament. EU-Russia relations. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/177/russia>
35. European Parliament. Russian Federation. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: [http://circa.europa.eu\(irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/relations/article_7241_sk.thm](http://circa.europa.eu(irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/relations/article_7241_sk.thm)
36. European Union and Russian Federation – European External Action Service. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/search/site/european%20union%20and%20russian%20federation_en?search_token=o723U8OfUGuCIx6p-1rePhvLcUTgHe1WG3IBGatQGxA
37. Európska rada. Obmedzujúce opatrenie EÚ v súvislosti s krízou na Ukrajine. [online]. [cit. 15.02.2020]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/ukraine-crisis/>
38. Európska Rada. Obmedzujúce opatrenie Európskej Rady. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/ukraine-crisis/>
39. Eurostat. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments
40. Eurostat. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_natural_gas_from_main_trading_partners,_2018_and_first_semester_2019.png
41. Eurostat. [online]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra->

EU_imports_of_natural_gas_from_main_trading_partners_2018_and_first_semester_2019.png

42. Eurostat. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Russia-EU_-_international_trade_in_goods_statistics#EU-Russia_trade_by_type_of_goods

43. Eurostat. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Energy_production_and_imports/cs#V.C3.ADce_ne.C5.BE_polo_vinu_energetick.C3.BDch_pot.C5.99eb_EU-28_pokr.C3.BDv.C3.A1_dovoz

44. Eurostat. [online]. Dostupné na: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf

45. EZROKH, S. The Bologna Process for Russian Higher Education. Myths and Reality. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10611991.2017.1394757>

46. Foreign policy analysis. [online]. [cit. 04.02.2020]. Dostupné na: www.kap.zcu.cz/opory/azp/azp_1_prednaska.ppt

47. HAVLIK, Peter. Economic Consequences of the Ukraine Conflict. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/economic-consequences-of-the-ukraine-conflict-dlp-3427.pdf>

48. HAVLIK, Peter. Economic Consequences of the Ukraine Conflict. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/economic-consequences-of-the-ukraine-conflict-dlp-3427.pdf>

49. Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie v rokoch 1993, 2000, 2008 – porovnávací analýza. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: <https://articlekz.com/article/7879>

50. Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na internete: http://www.ng.ru/world/2000-07-11/1_concept.html

51. Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: <http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

52. Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 02.02.2020]. Dostupné na: <http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272bfa34209743256c630042d1aa/cef95560654d4ca5c32574960036cddb?OpenDocument>.

53. Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 02.02.2020]. Dostupné na: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>
54. Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>
55. KUZMITCHEVA, L. Russia and European Security and Defence Policy: „Strategic Partnership,?“. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4053/5270>
56. LYNCH, Dov. Russia's Strategic Partnership in Europe. The Washington Quarterly: The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institut of Technology. 2004. s. 106. [online]. [cit. 11.02.2020]. Dostupné na: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/analy077.pdf>
57. LYNCH, Dov. Russia's Strategic Partnership in Europe. The Washington Quarterly: The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institut of Technology. 2004. s. 108. [online]. [cit. 11.02.2020]. Dostupné na: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/analy077.pdf>
58. MASSARI, Maurizio. Russia and the EU Ten Years On: A Relationship in Search of Definition.
59. Mechanizmus predčasného varovania. In: Ministerstvo energetiky Ruskej federácie. [online]. [Citované: 05.02.2020]. Dostupné na internete: http://minenergo.gov.ru/co-operation/russia_eu/memorandum/
60. Ministerstvo energetiky RF. Cestovná mapa energetickej spolupráce Ruska a EÚ do roku 2050. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: http://minenergo.gov.ru/co-operation/russia_eu/
61. Monaghan, A., EU-Russia Relations: „Try Again, Fail Again, Fail Better“, Norwegian Institute for Defence Studies, 2007. s. 14. [online]. [cit. 11.02.2020]. Dostupné na: http://www.mil.no/multimedia/archive/00110/DS_2_2007_110520a.pdf
62. PEZL, Karel. Koncepcia národnej bezpečnosti Ruskej federácie a jej vojenská doktrína. Medzinárodné vzťahy, 09.06.2016. 220. [online]. [cit. 11.3.2020]. Dostupné na: <https://mv.iir.cz/article/view/1257/130>
63. Postojannoje predstaviteľstvo Rossijskoj Federacii pri Evropejskom sojuze. Vneshnaja politika Rossii. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: <https://russiaeu.ru/ru/vneshnyaya-politika-rossii>

64. Rada Európskej únie. Rozhodnutie Rady 2014/512/SZBP. [online]. [cit. 17.02.2020]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0512>
65. RADIN, Andrew. Russian Views of the International Order. California: RAND Corporation, 2017. s. 125. ISBN: 978-0-8330-9727-9. [online]. [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html
66. Roscongress. Perspektivy partnerstva Rossii i ES v sfere energetiki i energoeffektivnosti. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na: <https://roscongress.org/news/perspektivi-partnerstva-rossii-i-es-v-sfere-energetiki-i-energoeffektivnosti/>
67. Rosstat. [online]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Russia-EU_-_international_trade_in_goods_statistics
68. Rosstat. [online]. Dostupné na: http://www.gks.ru/wps/wem/connect/rosstat_main/rosstat/en/figures/activities/
69. [online]. [Citované: 04.02.2020]. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03932720601160294>
70. Russian National Security Strategy. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>
71. SAKWA, Richard. New Cold War or Twenty Years Crisis? Russia and International Politics. International Affairs: Oxford University Press, 2008. s. 243. [online]. [citované 11.01.2020]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/25144764>
72. SMITH, Raymond. Understanding Russian Foreign Policy Today. Afsa. [online]. [cit. 01.02.2020]. Dostupné na: <http://www.afsa.org/understanding-russian-foreign-policy-today>
73. SOLIK, M. – BAAR, V. 2016. Koncept Ruského sveta ako nástroj implementácie soft power v ruskej zahraničnej politike. In Politické vedy, 2016. s. 8-48. ISSN 1335–2741. [online] [cit. 11.01.2020]. Dostupné na: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/archiv-vydani/2016/1-2016/martin-solik-vladimir-baar.html>
74. STERN, Jonathan. The Russian-Ukrainian gas crisis of January 2006. Oxford Institute for Energy Studies. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na:

<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/01/Jan2006-RussiaUkraineGasCrisis-JonathanStern.pdf?v=928568b84963>

75. Svetová banka. [online]. Dostupné na:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=RU>

76. Štěřba, Václav. Evropská unie a Rusko: Vztahy v oblasti energetiky.

[online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-054.pdf>

77. The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners. Belgium: European Communities. 2007. s. 31. ISBN: 978-92-79-06390-9. [online]. [cit. 10.02.2020]. Dostupné na:

http://eeas.europa.eu/archives/docs/russia/docs/russia_brochure07_en.pdf

78. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. National security concept of the Russian Federation. [online]. [citované 11.01.2020].

Dostupné na: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/589768

79. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. National security concept of the Russian Federation. [online].

[cit.01.02.2020]. Dostupné na: http://www.ng.ru/world/2000-07-11/1_1_concept.html

80. TICHÝ, Lukáš. Summit EU-Rusko v Nice: analýza vztahů EU a Ruska.

Praha: Euroskop.cz. [online]. [cit. 15.02.2020]. Dostupné na:

<https://www.euroskop.cz/46/9617/clanek/summit-eu-rusko-v-nice-analyza-vztahu-eu-a>

81. European Commission. Eurostat. Russia. [online]. [cit. 10.02.2020].

Dostupné na: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/>

82. TSYGANKOV, Andrei. From International Institutionalism to Revolutionary Expansionism: The Foreign Policy Discourse of Contemporary Russia. Vol. 41. Wiley: Oxford University Press, 1997. s. 135. [online]. [cit.

11.01.2020]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/222669?seq=1> 41 (1): 247-268.

83. Výsledná správa: energetický dialóg Rusko - EU 2000-2010. In:

Ministerstvo energetiky RF. [online]. [cit. 13.02.2020]. Dostupné na:

<http://minenergo.gov.ru/upload/iblock/537/5379590b46ecb229803488dcbc3940c.pdf>